

P E T A K N J I G A

(LETO 29 PO N. S.)

Za konzulata Rubelia in Fufia, ki sta imela oba priimek Geminus, je umrla Julia Augusta v zelo visoki starosti<sup>1</sup>. Ker je bila iz klavdijske rodbine in adoptirana od Livijev in Julijev, je spadala k najslavnejšemu plemstvu.<sup>2</sup> V prvem zakonu je imela otroke s Tiberiom Neronom, ki je pobegnil iz Perusinske vojne<sup>3</sup>, potem pa se vrnil v Mesto, ko se je sklenil mir med Sekstom Pompeiom in triumviri. Potem jo je Cezar<sup>4</sup>, strastno zaljubljen v njeno lepoto, vzel njenemu možu — ne vé se, ali proti njeni volji — tako naglo, da jo je še nosečo odpeljal v svojo hišo in ni niti tako dolgo počakal, da bi rodila. Poslej ni nič več rodila, vendar je bila zaradi zakona Agripine in Germanika z Augustom v krvnem sorodstvu ter je imela z njim skupne pravnuke. Bila je npravno čista in poštena v domačnosti po stari navadi, bolj priljudna, kakor so to odobravale žene v starih časih. Kot mati je bila neukrotljiva, kot soproga popustljiva in je soglašala z moževimi zvijačami in s sinovo hinavščino. Njen pogreb je bil preprost, njena oporoka je ostala dolgo neizvršena. Hvalo ji je pel z govorniškega odra njen pravnuk Gaius Cezar<sup>5</sup>, ki je kmalu potem prišel na vlado.

2. Tiberius pa se je opravičil, ker materi ni izkazal poslednje usluge, pismeno, češ da so ga zadržali važni in obilni posli, pa ni prav nič spremenil svojega prijetnega življenja. Počastitve njenega spomina, ki jih je senat tako obilo sklenil, je kakor iz skromnosti

omejil ter jih le prav malo odobril s pripombo, naj se nikar po božje ne časti, češ da je sama rajši tako hotela. Na nekem mestu v tem pismu je celo grajal ženska prijateljstva, s čimer je od strani udaril konzula Fufia. Ta je bil v veliki milosti pri Augusti, znal si je pridobivati ženska srca, pri tem pa je bil tudi jezičen in je Tiberia zasmehoval z ostrimi zabavlji-cami, kakršnih mogočniki dolgo ne pozabijo.

3. Sicer pa je bila odslej samosilna vlada že pre-huda in mučna. Kajti dokler je Augusta živel, je bilo pri njej še zatočišče, ker je bila pri Tiberiu vkoreninjena popustljivost do matere in si Seianus ni upal nasprotovati njenemu ugledu, ki ga je imela kot mati. Zdaj so planili kakor z uzde spuščeni, in posla-no je bilo pismo proti Agripini in Neronu, o katerem je ljudstvo mislilo, da je bilo že zdavnaj dostavljeno, a ga je Augusta zadržala, kajti ne dolgo po njeni smrti so ga prebrali. V njem so bili iskano ostri iz-razi: toda vnuku ni očital sile orožja, ne novotarstva, ne ljubimkanja z mladeniči in nečistovanja. Tudi pro-ti snahi si ni upal nič takega izmisliti, ampak se je pritoževal zaradi njenega ošabnega, predrznega je-zika in trmoglavosti; senat se je bal in je molčal, do-kler niso nekateri maloštevilni, ki od tega, kar je prav in pošteno, niso ničesar upali — in javno krivico posamezniki izkoriščajo kot priložnost za pridobitev naklonjenosti —, zahtevali poročilo; za to se je naj-hitreje ponudil Kota Mesalinus, ki je imel že priprav-ljeno ostro izjavo. Toda drugi prvaki in zlasti državni uradniki so omahovali, saj je Tiberius vse nadaljnje pustil neodločeno, čeprav je bil hudo napaden.

4. V senatu je bil Iunius Rustikus, ki ga je Cezar izbral, da sestavi zapisnik senatorjev, in so zaradi tega o njem mislili, da ima globlji pogled v njegove namere. Ta se je pomešal med omahljivce ter svaril konzule, naj ne začno razprave; to je storil ali v ne-kem usodnem razburjenju — kajti doslej še nikoli

ni pokazal samostojnosti — ali pa iz napačne modro-sti, ker je pozabil na to, kar trenutno grozi, in se bal prihodnosti; pri tem je govoril, da je od kratke od-ločitve odvisen padec najvišjega in da se utegne kdaj stari cesar kesati propada Germanikove hiše. Hkra-ti obstopi ljudstvo, noseče podobi Agripine in Nero-na, kurijo ter kriči ob znamenjih, ki so bila za Ce-zarja ugodna, da je pismo podtaknjeno in da se proti cesarjevi volji pripravlja njegovi hiši propad. Tako se tistega dne ni nič žalostnega izvršilo. Raznašali so se celo pod imeni bivših konzulov izmišljeni izreki proti Seianu, ker so premnogi skrivaj in zato še drz-neje širili svoje domisleke. Zaradi tega je bila njego-va jeza hujša in imel je snov za obdolžitve, namreč, da se senat ni zmenil za cesarjevo žalost in se je na-rod izneveril; da se že slišijo in berejo na nov red preračunani govori za ljudstvo in senatovi sklepi: kaj še drugega ostaja, kakor da zgrabijo za meč ter iz-volijo za voditelja in imperatorja tista dva, ki so za njunima slikama šli kakor za praporom?

5. Zato je Cezar ponovil svoje očitke zoper vnuka in snaho, izrekel z ediktom ljudstvu grajo ter se pri-tožil pri senatorjih, da je bilo s prevaro enega same-ga senatorja javno zasmehovano cesarsko veličan-stvo; vendar pa si je pridržal v vsem odločitev. In niso se več dosti pomišljali in, če že niso nič skrajne-ga sklenili — kajti to je bilo prepovedano —, so ven-dar zagotavljali, da so pripravljeni na maščevanje in da jih more od tega zadržati samo cesarjeva moč...

Vsa ostala peta knjiga je izgubljena. V njej je bil prikazan katastrofalni zaključek dogodkov iz četrte knjige. Poročila o tem do-bimo pri Suetoniu in pri Dionu Cassiu:

Agripina in sin Nero sta bila pregnana iz Rima. Leta 30 je bil njen drugi sin Drusus vržen v podzemsko ječo cesarske palače na

Palatinu. Leta 31 je na svojem samotnem otoku Nero v nepojasnjenih okoliščinah umrl. Gardni prefekt Seianus, ki je bil pognal cesarja Tiberia v uničevanje Germanikove družine, si je hotel zdaj priskrbeti zase prestolonasledstvo. Zdelo se mu je, da je na cilju. Leta 30 ga je cesar pritegnil v senat, pri čemer pa je Seianus še obdržal poveljstvo nad gardo. Nekaj kasneje je bil izvoljen skupaj s cesarjem za konzula za leto 31. To je pomenilo, da je določen za naslednika prestola. Prvega januarja 31 je Seianus nastopil konzulat v Rimu, medtem ko se cesar ni mogel odločiti za povratek v Mesto. Tiberij je Seianu podelil prokonzularno oblast v vseh provincah in ga je zaročil s svojo vnučkinjo Julio, ki je pravkar izgubila moža Nerona. Seianus pa ni znal več čakati in zdi se, da je pripravljaval padec samega cesarja. O tem je Tiberia baje obvestila njegova svakinja Antonia, Germanikova mati. Seianova moč pa je že tako narasla, da ga je bilo mogoče zrušiti le še s skrbno pripravljeno zvižjo. Cesar je za svoj načrt pridobil oficirja Sertoria Makrona, prvega oktobra pa je bil imenovan za konzula zanesljivi Memmius Regulus. Tiberij je na Kapriju v svoji razgledni vili čakal signala iz Rima — bodisi za uspeh bodisi za beg na ladjah, ki so čakale v polni pripravljenosti. Tako je bil določen 18. oktober za udar. Memmius je sklical senat na sejo, na kateri bo prebrano cesarjevo pismo. Seianus je bil izrecno pozvan, da se seje osebno udeleži, ker se zadeva tiče njega. Vsi so pričakovali, da ga bo cesar razglasil za sovladarja, kar bi ob dejanskem stanju pomenilo odstop starega cesarja v korist Seianu.

Memmius je čital pismo, ki je po dolgem ovinkarjenju počasi prihajalo k stvari. Medtem je tribun Makro odslovil Seianovo oboroženo stražo in prevzel v taborišču garde poveljstvo namesto Seiana, ne da bi zadel na odpor. Memmius je v senatu končal s čitanjem pisma, ki je v nepričakovanem obratu pokazalo na veleizdajo, in je v cesarjevem imenu zahteval takojšnjo aretacijo Seiana. Ko je prvi senator, ki je bil poklican, da glasuje, odgovoril pritrdilno, je Memmius Seiana aretiral in odpeljal. Še istega 18. oktobra je bil senat sklican na novo sejo, na kateri je bil Seian obsojen na smrt zaradi veleizdaje. Istega dne je bil usmrčen, njegov najstarejši sin pa šest dni kasneje. Seianova ločena žena Apikata je napravila samomor, a je še preje razkrila Tiberiu usodno resnico o cesarjeviču Drusu: Drusova soproga Livilla in Seianus, s katerim se je spečala, sta Drusa zastrupila.

S temi dogodki se je najbrž zaključila peta knjiga. Šest preostalih poglavij iz pete knjige (»V 6—11«) se danes prišteva k šesti knjigi, štetje poglavij pa je ostalo po starem.

Š E S T A K N J I G A

(LETA 31 DO 37 PO N. S.)

V 6. ...Štiriinštirideset govorov je bilo o tej zadevi<sup>1</sup> govorenih; izmed teh nekateri iz strahu, še več pa iz navade ... »... mislil sem<sup>2</sup>, da mi bo to prineslo sramoto ali Seianu sovraštvo. Sreča se je obrnila in ta, ki ga je bil izbral za uradnega tovariša<sup>3</sup> in zeta<sup>4</sup>, sam sebe opraviči, vsi drugi zločinsko zasledujejo njega, kateremu so se prej sramotno klanjali. Ne morem presoditi, ali je bolj žalostno biti obtožen zaradi prijateljstva ali prijatelja samega zatožiti. Nočem čakati na krutost, ne na milost nikogar, ampak svoboden in s samim seboj zadovoljen hočem nevarnost prehiteti.<sup>5</sup> Vas pa rotim in prosim, da me ne imejte v žalostnem spominu, temveč v veselem ter me prištejte k tistim, ki so s častno smrtjo ušli splošni bedi.«

V 7. Potem je del dneva preživel tako, da je vsakogar, kakor je kdo želel pri njem ostati in z njim govoriti, obdržal pri sebi ali ga odpustil, nato pa se je, ko je bila družba še mnogoštevilna in so vsi opazovali njegov neustrašeni obraz ter mislili, da je poslednji trenutek še daleč, vrgel na meč, ki ga je bil skril pod obleko. In Cezar ni umrlemu ničesar očital ali ga obtoževal, medtem ko je bil Blesa marsičesa sramotnega dolžil.

V 8. Nato je prišla na vrsto zadeva P. Vitelia in Pomponia Sekunda. Prvega so ovaduhi dolžili, da je ponudil ključke državne zakladnice, katere predstojnik je bil, in vojno blagajno za državni prevrat; dru-

gemu je bivši pretor Kosidius očital prijateljstvo Elia Gala<sup>6</sup>, ki je potem, ko je bil Seianus kaznovan, zbežal na Pomponiove vrtove kot najvarnejše zavetišče. Obtoženca sta našla pomoč edinole v stanovitnosti svojih bratov, ki sta dala poroštvo zanju<sup>7</sup>. Vitelius se je zaradi pogostnih odlogov njegove zadeve kmalu naveličal upanja in strahu; kakor da bi hotel študirati, si je dal prinesiti nožek za rezljanje in si z njim lahko prebodel žile in tako v otožnosti končal življenje. Pomponius, mož elegantnega vedenja in bistrega duha<sup>8</sup>, pa je ravnodušno prenesel svojo zlo usodo in preživel Tiberia.

V 9. Nato je bilo sklenjeno, naj se še ostala dva Seianova otroka<sup>9</sup> kaznujeta, čeprav je jeza ljudstva ponehaval in so dosedanje usmrtitve že večino pomirile. Spravili so torej v ječo dečka, ki je že razumel, kaj ga čaka, in deklico, ki je bila tako zelo nevedna, da je ponovno spraševala, zaradi kakšnega hudodelstva in kam jo vlečejo; rekla je, da tega ne bo več storila in da jo vendar lahko s šibo kaznujejo. Pisci tistega časa poročajo, da jo je rabelj že zraven vislic oskrupil, ker je veljalo za nezaslišano, da bi triumvir<sup>10</sup> usmrtili devico; potem je oba otroka zadržal in vrgel na Gemonijske stopnice<sup>11</sup>.

V 10. Nekako ob istem času je Azijo in Ahajo prestrašila bolj huda kakor trajna govorica, da so Druza, Germanikovega sina<sup>12</sup>, videli na cikladijskih otokih, kmalu nato pa na kopnini. Bil je res mladenič enake starosti; in nekaj Cezarjevih osvobodjencev je trdilo, da so ga spoznali; ko so ga za prevaro spremljali, je nevedne privabljal klic imena, zlasti še, ker so Grki vedno dovzetni za vse, kar je novo in čudovito: mislili so in tudi verjeli, da je ušel iz zapora in hiti k očetovim vojskam, da bi napadel Egipt ali Sirijo. Že se je stekala k njemu mladina, še so ga javno in slovesno sprejemali; bil je vesel in poln praznih sanj, ko je prišlo Popeu Sabinu na uho. Ta je bil ta-

krat zaposlen v Macedoniji in upravljal tudi Ahajo. Da bi torej preprečil resnico ali pa prevaro, je hitel mimo Toronejskega<sup>13</sup> in Termejskega zaliva in potem čez Eubeo, otok v Egejskem morju, in čez Pireus na obali Atike, nato čez Korintsko obrežje in ožino Istma; in ko je po drugem morju<sup>14</sup> prišel v rimsko kolonijo Nikopolis, je tam šele zvedel, da je tisti, spetneje vprašan, kdo je, rekel, da je sin M. Silana in, ko so se mnogi njegovih spremljevalcev razgubili, se je vkrcal na ladjo, kakor da bi hotel v Italijo. To je pisal Tiberiu; vendar nismo o začetku in koncu te stvari ničesar izvedeli.

V 11. Konec leta je izbruhnil že dolgo pripravljani razdor konzulov.<sup>15</sup> Kajti Trio, ki je kaj rad pričel kako sovraštvo in je bil dobro izvežban v govorjenju na forumu, je prikrito obtožil Regula, da je bil malomaren pri zatiranju Seianovih pomagačev. Regulus bi bil skromen in miren, ko bi ga Trio ne dražil. Tako pa je svojega uradnega kolega ne samo prisilil k molku, ampak ga je celo spravil v preiskavo. Čeprav je mnogo senatorjev prosilo, naj opustita sovraštvo, ki vodi v pogubo, sta si vendar ostala sovražnika in si grozila, dokler se nista odrekla svojemu uradu.

VI 1. Gneus Domitius in Kamilus Skribonianus sta že nastopila svoj konzulat, ko je cesar plul preko morske ožine med Kapreami in Surentom, potem pa ob Kampanji, neodločen, ali naj vkoraka v Mesto ali pa, ker je bil sklenil nasprotno, naj se dela, kakor da namerava tja priti. Večkrat se je napolil v bližnje kraje in šel na vrtove<sup>16</sup> ob Tiberi, potem pa se zopet vrnil k svojim skalam in v morsko samoto, ker se je sramoval svojih hudodelstev in svoje pohotnosti, od katere je tako vzplamtel, da se ni mogel brzdati in je po kraljevski<sup>17</sup> šegi skrunil mlade ljudi svobodnega rodu. Ne samo lepa postava in ljubko telo sta dražili njegovo pohoto, ampak pri enih naravna mladost, pri drugih podobe prednikov. Takrat sta prvič nasta-

li besedi »sellarius« in »spintria«<sup>18</sup> po ostudnosti kraja, kjer so nečistovali, in po mnogovrstnosti načinov, kako so nečistovali. Sužnji, ki so bili naročeni, da iščejo in privajajo dekleta in mladeniče, so dajali tistim, ki so rade volje ustregli, darila, branečim se pa so grozili; in če jih je sorodnik ali oče zadrževal, so mu pretili s silo in ugrabitvijo ter ravnali z njim kakor z vojnimi ujetniki.

2. V začetku leta so se v Rimu dvignili, kakor da se je šele zdaj izvedelo za Liviina<sup>19</sup> sramotna dejanja in da niso bila že zdavnaj kaznovana, strašni glasovi proti njenim podobam in spominu<sup>20</sup> na njo; zahtevali so, da se Seianovo premoženje iz državne zakladnice prenese v državno blagajno, ko da bi to kaj pomenilo<sup>21</sup>. Scipioni, Silani in Kasiji so z istimi besedami ali malce predrugačenimi zelo resno glasovali za to, ko se je nenadno smešno oglasil Togonius Galus, da bi svoj nizki rod vrinil med velika imena. Prosil je namreč cesarja, naj izbere senatorje, od katerih naj jih dvajset, po žrebu določenih in z mečem opasnih, varuje njegovo življenje, kadarkoli stopi v kurijo. Imel je namreč za resno neko cesarjevo pismo<sup>22</sup>, v katerem je zahteval enega izmed konzulov za varstvo, da bi varno došel od otoka Kapri v Mesto. Vendar se je Tiberius, ki je bil navajen, da je mešal šalo in resne zadeve, zahvalil senatorjem za njihovo dobro voljo: Katere senatorje pa bi mogel preskočiti? katere izbrati? ali vedno iste ali zdaj pa zdaj druge? morda tiste, ki so že opravili svoje častne službe, ali mlade može, privatne ali katere od uradnikov? In dalje, kakšen bi bil pogled na nje, kadar bi zgrabili za meč na pragu kurije? Tudi mu ni življenje toliko vredno, če bi ga bilo treba z orožjem varovati. Tako je govoril proti Togoniu z umerjenimi besedami in ni svetoval, da bi se predlog odklonil.

3. Toda Iunius Galionu<sup>23</sup>, ki je bil predlagal, da bi pretorijanci po preteku službene dobe dobili pravico

sedeti v štirinajstih vrstah<sup>24</sup>, je izrekel grajo in ga kakor iz oči v oči vprašal, kaj ima opraviti z vojaki, ki morejo dobivati ukaze in nagrade edinole od imperatorja; češ da je res nekaj iznašel, česar božanski Augustus ni upošteval. Ali je imel pri tem Seianov trabant v mislih razdor in upor, da bi neizkušene pod pretvezo časti zapeljal k razkroju vojaške discipline? To je bilo plačilo, katero je Galio prejel za svoje izmišljeno prilizovanje; takoj je bil izključen iz kurije, nato pa izgnan iz Italije; ker so ga obtoževali, da si hoče svoj izgon napraviti lahek, ko si je izbral Lesbos, znamenit in prijeten otok, so ga vrnili nazaj v Rim, kjer je bil zastražen v hišah državnih uradnikov<sup>25</sup>. V istem pismu je cesar treščil ob tla Sekstia Pakoniana, bivšega pretorja, v veliko veselje senatorjev, predrznega, zlobnega človeka, ki ga je Seianus izbral, da bi z njegovo pomočjo nastavljal zanko Gaiu Cezarju<sup>26</sup>. Ko so to odkrili, je izbruhnilo že dolgo prikrivano sovraštvo; zadela bi ga bila smrtna kazen, da ni izjavil, da je pripravljen ovaditi druge.

4. Ko pa je napadel Latinia Laciaria, sta tožnik in obtoženec, oba enako zasovražena, podala zelo razveseljiv prizor. Laciariis, ki je bil, kakor sem že omenil, nekoč prvi pri omreževanju Titia Sabina, je bil sedaj tudi prvi, ki ga je kazen zadela. Ob tej priložnosti je Haterius Agripa napadel konzula prejšnjega leta, zakaj sedaj, ko sta bila vendar drug drugega obtožila, molčita; strah in zavest sokrivde je kajpak toliko kakor pogodba, ampak senatorji ne smejo zamolčati tega, kar so slišali. Regulus je odgovoril, da je še čas za maščevanje in da bo stvar izvršil v pričo cesarja, Trio pa, da je bolje, da se ljubosumnost med kolegoma in če sta še kaj storila v svojem razporu, pozabi. Ko Agripa ni odnehal, je Sankvinus Maksimus, eden izmed bivših konzulov, prosil senat, naj cesarjevih skrbi ne pomnožuje še s prepiri in prerekanjem. Tako je bil Regulus oproščen, Trionu pa se je

poguba odložila. Haterius je bil bolj osovražen, ker je od samega spanja ali od razuzdanega ponočevanja onemogel in se v svoji otopelosti ni bal cesarjeve krutosti ter je med pijančevanjem in nečistovanjem snoval odličnim možem pogubo.

5. Nato je bil Kota Mesalinus<sup>27</sup>, ki je vedno stavljaj najgroznejše predloge in je bil zaradi tega že od nekdanj zasovražen, pri prvi priložnosti marsičesa obdolžen: da je govoril v Gaiu Cezarju<sup>28</sup>, kakor da se ne vé, je li moški ali ženska, in ko je na Augustin rojstni dan<sup>29</sup> obedoval med svečeniki, je imenoval ta obed pogrebno pojedino; in da je, ko se je pritoževal zaradi vpliva M. Lepida in L. Aruntia, s katerima je bil zavoljo neke denarne zadeve v sporu, dodal: »Ta dva bo kajpak ščitil senat, mene pa moj mali Tiberijček.« Vse to so mu prvaki države ovrgli; in ker so pri tem vztrajali, se je sklinal na cesarja. Ne dolgo potem je prišlo pismo, v katerem ga je le-ta branil, omenivši, kako se je začelo njegovo prijateljstvo s Koto in kolikokrat mu je bil Kota na uslugo, ter je zahteval, da se zlobno zasukane besede in prostosrčni razgovori pri jedi ne smejo presojati kot zločin.

6. Pozornost je zbudil začetek tega cesarjevega pisma; začenjalo se je namreč s temile besedami: »Kaj naj vam pišem, zbrani očetje, ali kako naj pišem ali česar naj sploh ne pišem v tem trenutku — ako to vem, naj me bogovi in boginje še huje ugonobijo, kakor vsak dan čutim, da poginjam.« Tako zelo so ga težili in mučili njegovi lastni zločini in sramotna dejanja. In ni neutemeljeno trdil najodličnejši med filozofi<sup>30</sup>: če bi se odprla srca tiranov, bi se videlo, kako so razmesarjena in polna ran, kajti kakor bičanje raztrga in razmesari telo, tako tudi krutost, pohotnost in zli naklepi dušo. Zakaj niti Tiberia nista ščitila njegov položaj in samota, da ne bi priznal, kakšne muke in kazni trpi sam v svojem srcu.

7. Ker so dobili senatorji pooblastilo, da morejo soditi senatorja Ceciliana, ki je največ izpovedal zoper Koto, so sklenili, da naj ga zadene ista kazen kakor Aruseia in Sankvinia, tožnika L. Aruntia<sup>31</sup>; to je bila največja čast, katera je doletela Koto, ki je bil sicer plemenitega rodu, toda reven zaradi zapravljanja in razvpit zaradi sramotnih dejanj, pa je dobil prav takšno zadoščenje kakor Aruntius, ki ni bilo madeža na njegovem življenju.

Pozneje so privedli Kvinta Serveia in Minucia Terma; Serveus je bil bivši pretor in prej Germanikov spremljevalec, Minucius vitez. Oba sta le prav malo imela od Seianovega prijateljstva; zato sta se vsem tem bolj smilila. Nasprotno pa ju je Tiberius zmerjal kot glavna udeleženca pri zločinih ter je pozval Gaia Cestia, očeta, naj pove senatu, kaj mu je pisal; in Cestius je prevzel tožbo. To je bilo tisto najbolj pogubno, kar so prinesli takratni časi, ker so se prvaki senata ukvarjali celo z najbolj nizkotnimi ovadustvi, nekateri kar očitno, mnogi pa na skrivnem; ni bilo mogoče razločevati tujcev in sorodnikov, prijateljev in neznancev pa tega, kaj se dogaja zdaj in kaj se skriva za starimi časi. Naj je kdo govoril na forumu, pri gostiji, ali naj je govoril karkoli, ga je zadela obtožba, kakor se je pač komu mudilo, da bi ga zatožil; nekateri so to delali, da bi same sebe rešili, več pa jih je bilo takih, ki so na tem bolehali in bili kakor okuženi. Toda ko sta bila Minucius in Serveus obsodena, sta se pridružila ovaduhom. V isto brezno sta padla Iulius Afrikanus iz Santonske občine<sup>32</sup> v Galiji in Seius Kvadratus, o katerem nisem zvedel, od kod je. Dobro vem, da je večina zgodovinopiscev preskočila nevarnosti in kazni mnogih, ker jih je bilo toliko, da so se pisci utrudili ali pa so se bali, da bo to, kar je bilo njim samim že zoprno, zbudilo tudi pri bralcih nejevoljo. Nam se je zdelo, da je marsikaj vredno, da se izve, čeprav tega drugi niso omenili.

8. V tistem času namreč, ko so vsi drugi hinavsko zatajili svoje prijateljstvo s Seianom, si je upal rimski vitez M. Terentius, ki je bil zaradi tega prijateljstva obtožen, pri tem vztrajati ter je takole začel pred senatom: »Moji usodi utegne morda manj koristiti, če bi očitek priznal, kakor če ga tajim; toda naj se zgodi, kar hoče, priznal bom, da sem bil Seianu prijatelj in da sem si to želel ter bil vesel, ko sem to dosegel. Saj sem ga videl, ko je kot očetov<sup>33</sup> kolega poveljeval pretorijanskim kohortam in pozneje hkrati opravljal mestne in vojaške posle. Njegove bližnje sorodnike so kar obsipali s častnimi službami; čim zaupnejši prijatelj je bil kdo Seianu, tem več je veljal v prijateljstvu pri cesarju, tisti pa, katerim je bil sovražen, so se borili s strahom in bedo. Nikogar ne navajam za zgled: prav vse, ki nismo bili udeleženi pri njegovem zadnjem naklepu<sup>34</sup>, hočem braniti samo s tem, kar bom povedal o sebi. Nismo namreč častili in spoštovali Seiana Vulsinijca<sup>35</sup>, ampak družinskega člana Klavdijske in Iulijske hiše, tvojega, Cezar, zeta<sup>36</sup>, tvojega sokonzula, tistega, ki je v državi opravljal tvoje posle. Nimamo pravice presojudati, koga naj dvigneš nad druge in iz kakšnih razlogov; tebi so bogovi prepustili najvišje odločanje, nam je ostala le čast, da smo poslušni in pokorni. Dalje gledamo na to, kar nam leži pred očmi, kdo ima od tebe oblast, kdo sme koristiti ali škodovati; in da je bil to Seianus, ne more nihče tajiti. Raziskovati skrite cesarjeve misli in kaj na skrivaj snuje, je nedovoljeno, nevarno in nedosegljivo. Zbrani očetje, nikar ne mislite na zadnji Seianov dan, marveč na njegovih šestnajst let<sup>37</sup>. Tudi Satriu in Pomponiu smo izkazovali spoštovanje; celo to se nam je zdelo nekaj velikega, če so nas njegovi osvobodenci in vratarji poznali. Torej kaj? Ali naj se ta obramba dovoli brez razlike vsem, enemu kakor drugemu? Ne, pri tem je treba potegniti prave meje. Kaznujejo naj se zločin-

ške zasede proti državi in zarote zoper cesarjevo življenje; kar se tiče prijateljstva in uslug, naj nas kakor tebe, Cezar, oprosti to, da se je oboje za nas skupno končalo.«

9. Ta krepki govor in to, da se je vendar nekdo našel, ki je povedal, kar so vsi v svojem srcu mislili, je tako učinkovalo, da so bili njegovi tožniki, ko se je še upoštevalo, kaj so prej zagrešili, kaznovani z izgonom ali smrtjo.

Nato je sledilo Tiberiovo pismo zoper bivšega pretorja Seksta Vistilia, katerega je bil kot ljubljenca svojega brata Drusa prevzel v svojo kohorto. Vzrok, da je Vistilius padel v nemilost, je bil, ker je proti Galu Cezarju kot nečistniku ali zares nekaj napisal ali pa je bilo izmišljeno in se je verjelo. In ko je bil zaradi tega izključen iz občevarja s cesarjem in si je s staro, onemoglo roko poskusil z železom prerezati žile, si jih je zopet prevezal; ko pa je potem pismeno prosil za milost, a je dobil trd odgovor, si je znova prerezal žile.

Nato so bili kar vsi naenkrat obtoženi žalitve Veličanstva Anius Polio, Apius Silanus s Skauirom Mamerkom in Sabinom Kalvisiom vred, Vinician pa so kar pridružili očetu Polionu; vsi so bili možje slavnega rodu in nekateri visoki dostojanstveniki. Senatorji so zadržali — kajti kako malo je bilo takih, ki niso bili z odličnimi možmi v sorodstvu ali njihovi prijatelji? Zdajci je Celsus, tribun mestne kohorte, ki je bil takrat med ovaduhi, rešil Apia in Kalvisia iz nevarnega položaja, medtem ko je cesar zadevo Viniciano in Skauro odložil, da bi ju sam s senatom preiskoval.

10. Niti žene niso bile neogrožene. Ker jih niso mogli obtožiti, da se hočejo polastiti državne oblasti, so jih obtožili zaradi solz; in tako so usmrtili priletno Vitio, mater Fusia Gemina, ker se je zjokala nad usmrtnitvijo svojega sina.

Tako je bilo pri senatu. Prav tako je bilo pri cesarju; v smrt so vlekli Veskularia Flaka in Iulia Marina, oba iz njegovih najstarejših zaupnih služabnikov, ki so ga spremili na Rodus in bili neločljivi od njega na Kapriju; Veskularius je posredoval pri zahrbtni zasedi proti Libonu; s pomočjo Marina je Seianus uničil Kurtia Atika. S tem večjim veseljem so sprejeli, da je isto zadelo nje, ki so dali zgled za to.

Ob istem času je umrl vrhovni svečenik L. Piso naravne smrti, kar je bilo redko pri tako visokem položaju; iz lastne volje ni nikoli ničesar hlapčevsko predlagal, ampak je vselej vsak tak predlog modro brzdal, če je bilo treba. Da je bil njegov oče cenzor, sem že omenil; bil je osemdeset let star; v Traciji si je zaslužil triumfalne insignije. Ampak njegova največja slava je bila, da je kot načelnik mesta Rima čudovito krotil objestnost in nasilje.

11. Prej so namreč vselej, kadar so odšli kralji in pozneje državni oblastniki zdoma, izvolili začasno nekoga, ki naj bi sodil in ukrepal, če bi se kaj nenadno dogodilo, da bi Mesto ne bilo brez vlade, pravijo, da je Romulus za to postavil Dentra Romulia, Tulus Hostilius potem Numo Marcia<sup>38</sup> in Tarkvinus Superbus Spuria Lukretia. Pozneje so pooblaščali konzule; in še obstoji kip, ki kaže, kolikokrat je bil zaradi Latinskih praznikov določen nekdo, ki je opravljal konzulsko službo. Sicer pa je Augustus med državljan-skimi vojnami postavil Cilnia Mecenata iz viteškega stanu, ki je imel oblast nad vsem v Rimu in v Italiji. Potem pa, ko se je polastil najvišje oblasti, je izbral zaradi velike množice ljudi in počasne pomoči zakonov nekoga iz srede bivših konzulov, ki naj bi krotil sužnje in take občane, ki se niso bali nobene oblasti in so bili v svoji objestnosti nagnjeni k upor in vstaji. In prvi je bil Mesala Korvinus<sup>39</sup>, ki je dobil oblast nad njimi, a je bil že v nekaj dneh odpuščen, češ da

ni za to sposoben; nato je izvrstno opravljal svojo dolžnost Taurus Statilius, čeprav je bil že prileten; naslednji je bil Piso, ki je skozi petnajst let vedno enako žel pohvalo in so ga po senatovem sklepu počastili s pogrebom na državne stroške.

12. Nato je senatorjem poročal Kvintilianus, ljudski tribun, o neki knjigi Sibile, za katero je Kani-nius Galus, eden od kvindecimvirov<sup>40</sup>, zahteval, da se sprejme med vse druge knjige iste prerokinje, hkrati pa tudi sklep senata o tej zadevi. Senatorji so se razdelili v dve skupini in odglasovali ta sklep; nato je cesar poslal pismo, v katerem je nekoliko grajal tribuna, češ da ne pozna stare navade, ker je premlad. Galu je očital, da je obravnaval zadevo pred nepolnoštevilnim senatom, dasi v svoji vedi in svečanih opravilih ni novinec, in je povedal svoje mnenje še pred kolegijem kvindecimvirov in preden so ti, kakor je običaj, prebrali in pretehtali prerokbe. Obenem je opomnil, da je Augustus, ker se je marsikaj nepravega razneslo pod slavnim imenom, odredil, v kolikem času se mora knjiga oddati mestnemu pretorju in da se ne sme privatno uporabljati. In to so sklenili tudi že predniki, ki so po požaru Kapitola<sup>41</sup> poskali v zavezniški vojni na otoku Samos, v Iliumu, Eritreji pa še v Afriki in na Siciliji ter v italjskih kolonijah prerokbe Sibile, naj je bila ena ali več, in naročili svečenikom, naj skušajo izluščiti resnico, kolikor je v človeški moči. Tako je bilo tudi zdaj treba, da to knjigo preiščejo kvindecimviri.

13. Pod istima konzuloma je prišlo zaradi draginje skoraj do vstaje in v gledališču<sup>42</sup> so se več dni zaporedoma slišale nujne zahteve in sicer bolj drzne, kakor so bile v navadi nasproti cesarju. To ga je razkačilo; dolžil je uradnike in senatorje, da niso s svojo avtoriteto ugnali ljudstva, ter je še dodal, iz katerih provinc in koliko žita naj se uvozi, več, kakor je to zahteval Augustus. Tako je senat izdal sklep s sta-

ro strogostjo, da bi kaznoval ljudstvo; tudi odredbe konzulov so bile prav tako stroge. Cesarjevega molka niso imeli za vljudnost in prijaznost, kakor je mislil, marveč za oholost.

14. Konec leta so padli Geminius, Celsus in Pompeius, rimski vitezi, ker so bili obdolženi zarote<sup>43</sup>; med njimi je bil Geminius zaradi zapravljenosti in razkošnega življenja Seianu prijatelj; nič resnega ni bilo v tem prijateljstvu. Iulius Celsus, tribun, si je v ječi snel verigo, jo ovil okrog vratu, jo stegnil in si sam zlomil tilnik. Rubrius Fabatus pa je dobil stražo, kakor da je obupal nad rimsko državo in hoče zbežati k Partom, da bi se ga usmilili. Res so ga našli pri sicilski morski ožini in neki centurio ga je pripeljal nazaj, toda ni mogel navesti sprejemljivih vzrokov za dolgo potovanje. Vendar je ostal pri življenju, bolj zaradi pozabe kakor zaradi milosti.

15. Za konzulata Servia Galbe in L. Sule je cesar po dolgem premišljanju, kakšna moža naj določi za soproga svojima vnukinjama, ker sta bili obe že zreli za možitev<sup>44</sup>, izbral L. Kasia in M. Vinicia. Vinicius je bil iz podeželskega mesta Kales; njegov oče in ded sta bila bivša konzula; sicer pa je bila njegova rod-bina viteška; bil je mehkega značaja in je znal lepo govoriti. Kasius je bil plebejskega, vendar starega in v Rimu spoštovanega rodu; oče ga je strogo vzgojil; priporočalo ga je bolj prikupno vedenje kakor pa delavnost. Temu je dal Drusilo za ženo, Viniciu Iulio, Germanikovi hčerki, ter je o tem pisal senatu, a ni nič kaj hvalil mladih mož. Nato je navedel kar nasploh vzroke za svojo odsotnost in prešel na važnejše stvari in na mrznje, ki si jih je nakopal zavoljo države; hkrati je prosil, naj bi prefekt Makro<sup>45</sup> in nekaj tribunov in centurionov z njim vstopilo, kadar koli bi prišel v kurijo. In dasi je senat to rade volje sklenil, ne da bi določil čin<sup>46</sup> ali število, vendar ni nikoli šel v nobeno hišo v Rimu, kaj šele na javno

zborovanje; ponajveč je hodil po stranpotih in se ogibal rodnemu mestu.

16. Med tem je velika množica tožnikov navalila na tiste, ki so skušali svoje premoženje povečati z oderuškimi obrestmi proti zakonu diktatorja Cezarja, ki je odredil višino posojil in denarne posesti znotraj Italije, za katerega pa se že zdavnaj niso več menili, ker so dajali prednost zasebni koristi pred občo blaginjo. Vsekakor je bilo oderuštvo staro zlo za Mesto in najčešče vzrok uporov in razdorov; zaradi tega so se borili proti njemu tudi že takrat, ko so bile še stare in nepopačene nravi. Kajti prvič je določil zakon dvanajstih tabel, da ne sme nihče jemati več kakor  $8\frac{1}{3}\%$  obresti, medtem ko so bile prej obresti docela odvisne od samovolje bogatašev; potem so bile po tribunijskem predlogu znižane na polovico, nazadnje pa je bilo jemanje obresti sploh prepovedano. In z mnogimi ljudskimi sklepi so skušali preprečiti goljufije, ki so bile že tolikokrat zadušene, pa so se s čudovitimi zvijačami in spletkami zopet vračale. Toda zdaj se je čutil pretor Grakhus, ki je bil določen, da vse to preišče, zaradi velikega števila ogroženih prisiljenega, da je predložil stvar senatu; iz strahu — zakaj nobeden ni bil brez krivde — so senatorji prosili cesarja, da bi jim prizanesel; in z njegovim pristankom se je dovolil še rok šestih mesecev; v tem času naj bi vsak po predpisih zakona uredil svoje premoženjske zadeve.

17. Tako je nastalo pomanjkanje denarja, ker so bili naenkrat vsem črtani dolgovi in ker je bil pri toliki množici obsojenih in zaradi prodaje njihovega imetja ves kovani denar zadržan v državni blagajni ali v zakladnici. Zaradi tega je senat odredil, da naj vsak dve tretjini svojega kapitala naloži v Italiji.<sup>46a</sup> Ampak upniki so zahtevali cel kapital, dolžnikom pa ni bilo koristno, da bi si manjšali kredit.<sup>46b</sup> Tako je nastalo letanje sem ter tja in prosjačenje, potem kri-

čanje pred pretorjevim sodnim stolom; prodaja in kup sta dosegla prav nasprotno, ker so kapitalisti ves denar dali na stran, da bi kupovali zemljišča. In ker je bilo tega, kar se je lahko kupilo, kar preveč, je cena padala in vsak je pri prodaji tem slabše odrezal, čim bolj je bil zadolžen; mnogi so izgubili vse svoje imetje; ta izguba je spravila ljudi na rob propada, dokler ni cesar prišel na pomoč s tem, da je sto milijonov sestercijev razdelil na banke in dovolil jemati posojilo na tri leta brez obresti, če je dolжник dal narodu dvakratno varščino z zemljišči. Tako se je izboljšal kredit in so polagoma tudi zasebniki postali upniki. Tudi se zemljišča niso kupovala po predpisih senatovega sklepa, ker so bili, kakor je pri takih stvarih navadno, ljudje samo v začetku strogi, nazadnje pa vnemarni.

18. Potem so se povrnila prejšnje strahote. Konvidia Prokula, ki je brezskrbno obhajal svoj rojstni dan, so vlekli v kurijo; bil je obsojen in takoj usmrčen; tudi njegovi sestri Sancii so prepovedali vodo in ogenj, se pravi, da so jo izgnali; tožil jo je Kvintus Pomponius. Le-ta nemirni duh je trdil, da dela to in podobno zategadelj, da bi si pridobil cesarjevo naklonjenost in tako preprečil nevarnosti za svojega brata Pomponia Sekunda. Prav tako so za Pompejo Makrino sklenili izgon; njenega soproga Argolika in tasta Lakona, ki sta bila oba prvaka Ahajcev, je cesar upropastil. Tudi oče, znamenit rimski vitez, in njen brat, bivši pretor, sta se sama usmrtila, ko jima je grozila obsodba. Štelo se jima je za zločin, da je Gneus Magnus imel njunega pradedu Teofana iz Mitilene med svojimi najzaupnejšimi prijatelji in so bile Teofanu še po njegovi smrti izkazane božanske časti.

19. Za njima je bil Sekstus Marius najbolj bogati mož v Hispaniji, obtožen krvoskrunstva s svojo hčerjo in so ga vrgli s Tarpejske pečine. In da bi ne bilo

dvoma, da ga je njegovo veliko bogastvo pahnilo v nesrečo, je Tiberius zaplenil zase njegove zlate rudnike, čeprav so bili proglašeni za državno lastnino. Ves razdražen od raznih usmrtitev je ukazal ubiti vse, ki so bili v ječi, ker so bili obtoženi, da so se družili s Selanom. Tako je ležalo poklanih nešteto ljudi obeh spolov, vsake starosti, plemenitega in nizkega rodu; bili so razmetani ali pa kar nakopičeni. In sorodnikom ali prijateljem ni bilo dovoljeno, da bi stali pri njih in jih objokovali; niti jih dlje niso smeli gledati; vsenaokrog so bili postavljeni stražniki, ki so opazovali, kdo glasno toži; niso se odmaknili od gnijočih trupel, dokler niso bila vržena v Tiberio, kjer so plavala naokoli ali so bila naplavljena na bregove, kjer jih ni nihče sežgal in se jih niti ni dotaknil. Iz strahu so ljudje pozabili na sočutje s človeško usodo.

20. Ob istem času je Gaius Cezar, ki je spremljal svojega deda, odhajajočega na Kapri, dobil v zakon Klaudio, hčerko M. Silana; svoje nečloveško srce je skrival za potuhnjeno skromnostjo in se še oglasil ni, ko je bila mati obsojena in sta bila brata<sup>47</sup> izgnana. Kakor je Tiberius vsak dan nastopal, tako tudi on. Odtod prav primerna opazka govornika Pasiene, ki je potem krožila, češ da ni bilo še nikoli boljšega sužnja, pa tudi ne slabšega gospodarja.

Ne bi rad prezrl neke Tiberiove prerokbe o Serviu Galbi, ki je bil takrat konzul; tega je poklical k sebi, ga o raznih stvareh izpraševal in mu nazadnje rekel z grškimi besedami takole: »Tudi ti, Galba, boš nekoč okusil oblast.« S tem je namignil na pozno in kratko oblast, ki si jo je pridobil, ker je bil večč umetnosti Kaldejcev; da bi se te umetnosti Tiberius naučil, je imel dovolj prostega časa na Rodu, kjer mu je bil za učitelja Trasulus, čigar znanje je takole preizkusil:

21. Kadarkoli je o takih zadevah premišljeval, je za to uporabljal visoko ležeč del svojega stanovanja

in je imel pri sebi samo enega osvobojenca. Le-ta je bil neizobražen, a telesno močan človek; hodil je po samotnih in strmih potih (hiša je namreč stala nad skalami) pred tistim, čigar znanje je Tiberius sklenil skušati, in je vrgel vračajočega se, ako je padel nanj sum, da je slepar ali goljuf, v spodaj ležeče morje, da ne bi izdal tajnosti. Ko je torej Trasulus korakal po teh skalah in je poizvedovalcu odkrival gospostvo in bodočnost, ga je ta vprašal, ali je tudi uro svojega rojstva poizvedel, dan in leto, v katerem je zdaj. Oni je premeril stanje in oddaljenosti zvezd ter najprej molčal, potem pa se prestrašil; čim bolj je opazoval in premišljal, je čedalje bolj strmel in se bal; slednjič pa je vzkliknil, da se mu bliža neugoden in skoraj poslednji trenutek. Tedaj ga je Tiberius objel in mu čestital, da zna vnaprej videti nevarnosti. Kar je rekel, je cesar imel za prerokbo ter ga obdržal pri sebi kot svojega najzaupnejšega prijatelja.

22. Toda moram priznati, da ne morem presoditi, ko to in podobno slišim, ali o človeških zadevah odloča usoda ali nespremenljiva nujnost ali pa slučaj. Kajti vidiš, da so najmodrejši starodavniki in tisti, ki njihove nauke posnemajo, različnega mišljenja in da so mnogi trdno prepričani<sup>48</sup>, da se bogovi ne menijo za naš izvor in naстанek, pa tudi ne za naš konec in sploh ne za ljudi; zato prav pogosto zadeva nesreča dobre, sreča pa tiste, ki so zli. Nasprotno pa mislijo drugi<sup>49</sup>, da usoda sicer soglašja z dogodki, ampak ne zaradi nestalnih ozvezdij, marveč da je vse to v začetkih in sklopih naravnih vzrokov. Pri tem pa nam pustijo, da si izbiramo način življenja, da pa je, če smo si ga izbrali, določen red v tem, kar se nam je prisodilo, da tudi ni nesreča ali sreča to, za kar ima kot tako prosto ljudstvo. Mnogi, pri katerih se zdi, da jih mučijo nezgode, so srečni, mnogi pa kljub velikemu bogastvu nesrečni, če oni stanovitno prenašajo nesrečno usodo, ti pa nespametno ravnaajo s tem,

kar jim sreča nudi. Sicer pa se večina ljudi ne dá pregovoriti, da se vsakomur že pri rojstvu določi njegova prihodnost, le da se marsikaj drugače izide, kakor je bilo napovedano, in sicer zaradi prevare tistih, ki napovedujejo stvari, katerih ne vedo: tako se spodkopava vera v znanost, za katero je dal stari čas in tudi naš zgovorne dokaze. Kakor je namreč sin prav tega Trasule napovedal Neronovo vlado, tako bom ob ugodni priložnosti o tem govoril, zdaj pa se ne smem preveč oddaljiti od pripovedovanja, kakor sem ga pričel.

23. Pod istima konzuloma se je razglasila smrt Asinia Gala. Da je umrl od lakote, ni bilo dvoma, bilo pa je negotovo, ali je umrl prostovoljno ali prisiljen<sup>50</sup>. Ko so cesarja vprašali, ali dovoli, da se pokoplje, se ni sramoval dovoliti in se celo pritoževati nad usodo, ki je obdolženca ugrabila, preden se mu je krivda dokazala pred sodiščem. V treh letih od njegove obtožbe do njegove smrti ni bilo časa, da bi stari bivši konzul, oče toliko bivših konzulov, mogel priti pred sodišče. Potem je končal Drusus, ki je ob skrajno bednem življenju — žvečil je suha zelišča v blazinah<sup>51</sup> — vzdržal devet dni. Nekateri so pripovedovali, da je bilo Makronu predpisano, da mora mladeniča — bil je namreč zaprt v Palatiju — potegniti iz ječe ter ga postaviti ljudstvu na čelo, ako bi Seianus prijel za orožje. Ko se je razširila govorica, da se bo cesar spravil s snaho in vnukom, je le-ta rajši pokazal krutost kakor pa kesanje.

24. Da, še sramotil je umrlega ter mu očital skru-nitev samega sebe in da je poguba svojcev in sovražnik države; ukazal je prebrati dnevni zapisnik o njegovih govorih in dejanjih, kar je bilo naravnost ostudno. Neverjetno je bilo, da je skozi toliko let imel okrog sebe ljudi, ki so prežali na njegov obraz, na njegove vzdihe in celo na njegovo tiho godrnjanje, da je mogel ded vse to poslušati, brati in raz-

glašati. Toda pisma centuriona Atia in osvobojenca Didima so navajala imena sužnjev, ki so topli in stršili Drusa, ko je prihajal iz svoje spalnice. Tudi svoje lastne ljute besede je centurio navajal kot nekaj hvalne vrednega pa še besede umirajočega, ki jih je najprej govoril kakor v blaznosti in z njimi napovedoval zlo Tiberiu, potem pa, ko ni več upal, da bo še živel, se je premislil in izgovarjal nepretrgane kletve, da naj njega, kakor je sam divjal z umorom snahe, bratovega sina, vnukov in vse hiše, zadene kazen. Senatorji so sicer proti temu rohneli, ko da se jim to studi; toda pollašal se jih je strah in so kar strmeli, da je on, ki je bil sicer zviti in premeten ter je prikrival svoje zločine, postal tako smel, da je tako rekoč odgrnil zaveso in pokazal vnuka, kako ga je bičal centurio in so ga topli sužnji, ko je zaman prosil za najpotrebnejša živila.

25. Ni bila še pozabljena bolečina zaradi tega, ko so slišali o Agripini, ki ni, kakor mislim, po Seianovi usmrtitvi izgubila upanja in je še živela, da je prostovoljno umrla<sup>52</sup>; njeno prostovoljno smrt so si razlagali kot posledico tega, ker ni imela dovolj hrane. Kajti Tiberius je ves vzplamtel in jo dolžil najgrših dejanj; očital ji je nečistovanje in prešuštvo z Asiniom Galom, zaradi česar se je naveličala življenja. Toda Agripina, ki ni bila zadovoljna s srednjim stanom in je hrepenela po vladi, je pri svojih moških prizadevanjih pozabila na slabosti žene. Tudi to, da je umrla istega dne, ko je pred dvema letoma pretrpel kazen Seianus, je Cezar še dodal in se bahal s tem, da ni bila z vrvjo zadavljena niti vržena na Gemonijske stopnice. Za to se mu je izrekla zahvala in se je sklenilo, da naj se vsako leto osemnajstega oktobra, na smrtni dan obeh, daruje Jupitru.

26. Ne dolgo potem je Kokceius Nerva, cesarjev stalni spremljevalec in poznavalec vsega božjega in človeškega prava, sklenil umreti, dasi so bile njego-

ve premoženjske razmere prav dobre in je bil sam docela zdrav. Kakor hitro je Tiberius to izvedel, je sedel k njegovemu ležišču, spraševal po vzrokih, prošil ter slednjič priznal, kako ga peče vest in kako škoduje njegovemu dobremu glasu, ako njegov najbližji prijatelj brez vsakega vzroka beži iz življenja. Nerva je zavrnil njegove besede in še naprej odklanjal vsako hrano. Tisti, ki so vedeli za njegove misli, so govorili, da si je tem bolj želel častno smrt, čim bliže je gledal neprilike v državi, se jezil in bil zanjo v skrbah.

Sicer pa je Agripinina smrt imela za posledico padec Plancine, kar je komaj verjetno. Nekoč je bila poročena z Gneom Pisonom in se je javno veselila nad Germanikovo smrtjo; ko je Piso padel, so jo začitile prošnje Auguste in sovraštvo Agripine. Kakor hitro je bilo konec sovraštva in naklonjenosti, je prišlo pravo do veljave; obtožena zaradi dobro znanih hudodelstev, si je z lastno roko zadala smrt, ki je bila prej prepozna kakor nezaslužena.

27. Ko je meščanstvo žalovalo zaradi toliko nesreč, je prišla nadenj še ena žalost, ker se je Drusova hčerka in nekoč Neronova<sup>53</sup> soproga omožila v hišo Rubelia Blanda, na čigar deda, rimskega viteza iz Tibura<sup>54</sup>, so se zelo mnogi še dobro spominjali.

Konec leta so s cenzorskim pogrebom počastili smrt Elia Lamia, ki je bil slednjič oproščen prevare, da hoče upravljati Sirijo, in postal mestni prefekt. Bil je odličnega rodu in kot starec krepak in živahen; ker mu ni bila dovoljena provincija, je to še povečalo njegov ugled. Nato so po smrti propretorja v Siriji, Flaka Pomponia, prebrali cesarjevo pismo, v katerem se je pritoževal, da prav tisti, ki so najodličnejši in za poveljevanje najbolj sposobni, odklanjajo to službo in njega silijo, da s prošnjami skuša nekatere pripraviti do tega, da bi bili pripravljeni prevzeti province; pri tem pa je pozabil, da že deseto

leto zadržuje Aruntia, da ne more odpotovati v Hispanijo. V istem letu je umrl tudi Manius Lepidus, o čigar skromnosti in modrosti sem že dovolj govoril v prejšnjih knjigah. Tudi ni treba njegovega plemstva še dlje dokazovati, kajti Emilijski rod je bil bogat dobrih državljanov in tisti, ki so se v tej familliji pokvarili, so vendar sijajno živeli.

28. Za konzulata Paula Fabia in L. Vitelia se je prikazal po mnogih stoletjih v Egiptu ptič feniks in dal najbolj učenim domačinom in Grkom snov, da so veliko razpravljali o tem čudu. O tem, v čemer soglašajo in o marsičem, kar je dvomljivo, pa je vendar vredno znanja, hočem poročati. Da je Soncu posvečen in se po obličju in raznobarvnem perju razlikuje od vseh drugih ptičev soglašajo vsi, ki so podali njegovo sliko. O številu njegovih let so podatki različni. Najbolj domnevajo pet stoletij. Nekateri trdijo, da se feniks pojavlja vsakih tisoč štiristo enainšestdeset let in da so ptiči, ki so se prej pojavili, prileteli v mesto Heliopolis, in sicer za vlade Sesosida, potem za vlade Amasida, zadnji pod Ptolemeom, tretjim kraljem iz macedonskega rodu; spremljali so jih številni drugi ptiči, ki so občudovali nenavadnega ptiča. Vendar pa je davčina zavita v temo; med Ptolemeom in Tiberiom ni minilo dvesto petdeset let. Zategadelj so marsikateri mislili, da tale feniks ni pravi, ni iz arabskih dežel in da tudi nima ničesar na sebi, kar mu pripisuje staro sporočilo, da si namreč, kadar potečejo njegova leta in se mu bliža smrt, v svoji domovini napravi gnezdo in ga oplodi s svojim semenom, iz katerega se porodi mladenič; ko le-ta doraste, ne skrbi več za pokop očeta, ampak nabere veliko dišeče mire in na dolgem potu preizkuša težo in ko vidi, da ji je kos, zleze pod očetovo truplo ter ga nese na oltar Sonca in ga sežge. To je kajpak negotovo in okrašeno z bajkami; da pa tega ptiča včasih vidijo v Egiptu, o tem ni dvoma.

29. Med tem si je v Rimu, kjer se je neprenehoma morilo, Pomponius Labeo, ki je bil, kakor sem že omenil, prefekt v Mesiji, prerezal žile in izkervavel; isto je storila njegova žena Paksea. Za takšno naglo smrt so se namreč odločali iz strahu pred rabljem in zato, ker se je obsojenim zaplenilo imetje in prepovedal pogreb, medtem ko so samomorilce pokopali in so njihove oporoke ostale v veljavi kot nagrada za naglico. Toda cesar je v pismu, katero je poslal senatu, izjavil, da je bila navada prednikov, da so vselej, kadar so prijateljstvo razdrli, prepovedali svojo hišo in s tem pretrgali prijateljske vezi; da je on to uporabil pri Labeonu, ta pa svojo krivdo, ker je bil obtožen zaradi slabega upravljanja province in zaradi drugih zločinov, prikril s sovražnim dejanjem<sup>56</sup> in brez razloga prestrašil svojo ženo, ki ni bila v nevarnosti, čeprav je bila kriva. Nato je bil Mamerkus Skaurus, potomec slavnega plemstva, odličen odvetnik in zagovornik pred sodiščem, toda v življenju nesramen, znova<sup>57</sup> obtožen. Njega ni strmoglavilo Seianovo prijateljstvo, ampak nič manj pogubonosno sovražstvo Makrona, ki je delal isto, a bolj na skrivnem. Ovadil je Skaura zaradi njegove tragedije<sup>58</sup> in navedel verze, ki so se lahko nanašali na Tiberia. Toda njegova tožnika Servilius in Kornelius sta mu očitala prešuštvo z Livio<sup>59</sup> in čarodejstva magov. Kakor je bilo vredno starih Emilirov, je Skaurus prehitel obsodbo na prigovarjanje svoje žene Sekstie, ki ga je izpodbujala k smrti, hkrati pa je sama umrla z njim.

30. Vendar je ponavadi zadela smrt tudi tožnike, ako se je ponudila priložnost; tako se je Serviliu in Korneliu, ki sta upropastila Skaura in sta bila zaradi tega na slabem glasu, prepovedala voda in ogenj ter sta bila pregnana na otoke, ker sta sprejela denar od Varia Ligura za opustitev neke tožbe. Tudi Abudius Ruso je bil obsojen in iz Mesta izgnan, ker je Lentulu Getuliku, pod katerim je poveljeval legiji, stregel

po življenju zato, ker si je za zeta izvolil Seianovega sina. Getulikus je takrat poveljeval legijam v gornji Germaniji in si je pridobil čudovito ljubezen; bil je neizmerno mil, prav malo strog in tudi pri sosedni vojski zaradi svojega tasta L. Apronia priljubljen. Zato se je stalno govorilo, da si je upal cesarju poslati pismo, v katerem pravi, da je stopil v svaštvo s Seianom ne iz lastne volje, marveč po Tiberiovem nasvetu; prav tako kakor Tiberius se je lahko tudi on zmotil in ista zmota ne sme biti onemu odpustljiva, drugim pa v pogubo. Njegova zvestoba je neomajna in bo taka ostala, če se mu ne bodo nastavljale pastí; če bo odpoklican, bo to imel za napoved smrti. Oba naj se zavežeta, da bo cesar vladal v vsem drugem, on pa obdržal provinco. Dasi je to zbuvalo pozornost in se je čudno zdelo, je bilo vendar verjetno, kajti od vseh Seianovih svakov je bil edino on neprizadet in mu je ostal cesar zelo naklonjen, ker je pač Tiberius sodil, da je vobče osovražen, star in da se njegova oblast opira bolj na mnenje kakor na silo.

31. Za konzulata Gaia Cestia in Marka Servilia so prišli v Mesto odlični Parti brez vednosti kralja Artabana. Le-ta je bil iz strahu pred Germanikom zvest Rimljanom in dober svojim ljudem, potem pa je postal ošaben proti nam in krut svojemu ljudstvu, ker se je zanašal na vojne, ki jih je srečno vojeval proti okoliškim narodom; preziral je Tiberiovo starost, češ da je brez moči, ter hlepel po Armeniji, kateri je dal po smrti kralja Artaksiasa<sup>61</sup> za gospodarja svojega najstarejšega sina Arsaka, povrh pa še žalil in sramotil<sup>62</sup> ter ukazal svojim odposlancem, naj zahtevajo nazaj zaklad, ki ga je Vonones<sup>62a</sup> pustil v Siriji in Ciliciji; hkrati je bahavo grozil, da bo napadel stare meje Peržanov in Makedoncev in se polastil vsega, kar je imel Cirus in nato Aleksander. Toda poslati tajne sle je bil Partom nasvetoval zlasti Sinaces,

ugleden in bogat mož, in razen njega Abdus skopljeneč; to pri barbarih ni nič sramotnega, ampak še povečuje ugled. Ta dva sta pridobila še druge velikaše; nikogar iz rodu Arsacidov niso mogli dvigniti na prestol, ker jih je veliko dal umoriti Artabanus ali pa še niso bili dorasli; zato so zahtevali iz Rima Fraata, sina kralja Fraata, češ da je treba samo cesarjevega dovoljenja, da se Arsakov potomec pokaže na Evfratovem bregu<sup>63</sup>.

32. Prav to si je Tiberius želel. Obdaruje Fraata in ga primerno opremi za očetovski prestol; ne odneha od svojega načela in sklepa, da bo zunanje zadeve in spore reševal s politiko in zvižajo, ne s silo orožja. Ko pa je Artabanus odkril zahrbtno nakane, se je spočetka iz strahu obotavljal, potem pa je kar vzplamtel od maščevalnosti. Barbarom se zdi obotavljanje hlapčevsko, hitra izvršitev pa kraljevska. Vendar je odločila previdnost, tako da je na videz iz prijateljstva povabil Abda k pojedini ter ga s počasi delujočim strupom omamljal, Sinacesa pa zadrževal s hinavščino in darili, pa še z raznimi opravili. In Fraates, ki je v Siriji opustil rimski način življenja, na katero se je v toliko letih navadil, in začel živeti spet po partsko, a tega ni prenesel, je zbolel in umrl. Toda Tiberius je vztrajal pri tem, kar je začel. Tiridata, ki je bil iste krvi<sup>64</sup>, je izbral za tekmeца Artabanu in za zopetno osvajanje Armenije Iberca<sup>64a</sup> Mitridata. Spravil ga je z njegovim bratom Farasmanom, ki je vladal domačemu plemenu; in vodstvo pri vseh svojih podjetjih v Orientu je dal L. Viteliu<sup>65</sup>. Dobro mi je znano, na kako slabem glasu je bil ta mož v Mestu in koliko grdega se je o njem pripovedovalo; toda provinco je upravljal s starodavnikov vredno poštenostjo. Ko se je od tod vrnil<sup>66</sup>, se je iz strahu pred Gaiom Cezarjem in zaradi zaupnega občevanja s Klaudiom spremenil v grdega sužnja in je veljal pri potomcih za zgled sramotnega lizunstva. Tako je nje-

govo prejšnje življenje žalostno utonilo v poznejšem in sramotna starost je mladostne vrline izbrisala iz spomina.

33. Toda izmed malih kraljev je Mitridates prvi pregovarjal Farasmana, da bi z zvižgačo in silo podpiral njegove načrte; in našli so se zapeljivci, ki so Arsakove služabnike z obilico zlata pridobili za zastupitev svojega gospodarja; obenem so Iberci vdrlí z močnimi četami v Armenijo in se polastili mesta Artaksate. Ko je Artabanus to izvedel, je oborožil svojega sina Orodesa, da bi se maščeval; dal mu je partske čete ter odposlal ljudi, ki naj bi za mezdo nabrali pomožnih čet. Farasmanes pa je spravil na svojo stran Albance, privabil Sarmate, katerih poglavarji so od obeh strani sprejemali darila in po navadi tega ljudstva igrali dvojno igro ter se često pridali nasprotni strani. Toda Iberci, ki so bili gospodarji v teh krajih, so zdajci spustili Sarmate, da so čez Kaspiški prelaz vdrlí v Armenijo; tako je bilo lahko zavrniti tiste, ki so prihajali Partom na pomoč, ker je vse druge dohode sovražnik zaprl in je edinega med morjem in mejnim gorovjem Albanije<sup>66a</sup> delalo poletje neprehodnega, kajti zaradi pasatnih vetrov se je voda razlila čez obalo. Šele pozimi je južni veter vrgel valove nazaj in odkril nizke bregove.

34. Med tem je Farasmanes, ojačen s pomožnimi četami, izzival Orodesa, ki je bil brez zaveznikov, na boj, in ker se je bitki izmikal, ga je napadal, jahal prav do njegovega tabora ter vznemirjal vojake, ki so hodili po krmo; in večkrat ga je obkolil s stražami kakor pri obleganju, dokler niso Parti, ki niso bili vajeni takšnega zasramovanja, obstopili kralja<sup>67</sup> in zahtevali bitke. Toda njihova moč je bila edinole v konjenici, Farasmanes pa je imel tudi močno pehoto. Kajti Iberci in Albanci, ki so prebivali v gorskih pokrajinah, so bili bolj vajeni trdega življenja, bolj utrjeni in vztrajni; trdijo, da izvirajo iz Tesalijske in da

so se tam rodili že takrat, ko je Jazon ugrabil Medejo in se potem, ko mu je porodila otroke, spet vrnil v izumrlo Aietovo kraljevsko hišo in v državo Kolhijev, ki je bila brez gospodarja. Tudi častijo mnogo stvari pod njegovim imenom in zlasti Friksovo<sup>68</sup> preročišče; nihče bi ne žrtvoval ovna, o katerem mislijo, da je nosil Friksa, naj je bila to žival ali ladja z njegovo podobo. Ko je bila na obeh straneh postavljena bojna vrsta, je Part govoril o svojem gospostvu nad Orientom, o slavi Arsacidov, nasprotno pa o neslavnem Ibercu z njegovimi vojaki najemniki; Farasmanes pa, da so še vedno rešeni partskega jarma in da bodo, če si bodo prizadevali za kaj večjega, dosegli tem večjo čast kot zmagalci ali pa sramoto, če bodo bežali. Hkrati je kazal na divjo bojno vrsto svojih vojakov in na zlatom okrašene trume Medijcev, čes da so tu možje, tam pa plen.

35. Pri Sarmatih pa ni bilo slišati samo glasu vojskovodje; vsi so drug drugega spodbadali, naj ne začnajo bitke s puščicami: z naskokom in bojem moža proti možu je treba prehiteti sovražnika. Zato je bila kaj pestra slika tega boja, kajti Parti, ki so bili enako vajeni napadati ali bežati, so svoje čete raztegnili ter iskali, kje bi mogli streljati puščice in kopja, Sarmati pa niso uporabljali loka, s katerim niso znali streljati posebno daleč, in so napadali s sulicami in meči; zdaj so kakor v konjeniški bitki napadli in zbežali, zdaj so spet kot sklenjena bojna vrsta s telesi in meči prodirali naprej ali pa so bili vrženi nazaj. In že so tudi Albanci in Iberci napadali, vlekli bojevnike s konj in prisilili sovražnike, da so morali bojevati dvojen boj, kajti odzgoraj je naskakovala konjenica, še bolj pa jim je od blizu zadevala rane pehota. In ko sta Farasmanes in Orodes stala hrabrim ob strani ali prihajala omahljivim na pomoč, sta se spoznala ter sta se z bojnim klicem, s kopji in konji zagnala drug v drugega, Farasmanes

z večjo silo, kajti njegov udarec je onemu predrl čelado in ga ranil; vendar pa ga ni mogel še enkrat udariti, ker ga je njegov konj odnesel naprej in je hrabra telesna straža varovala ranjenca. Toda govorica, da je ubit, kateri so vsi verjeli, čeprav ni bila resnična, je prestrašila Parte, tako da so priznali zmago in zapustili bojišče.

36. Kmalu<sup>69</sup> se je Artabanus z vso silo svoje države šel maščevati. Ker so Iberci dobro poznali svoje kraje, so se srečneje bojevali; vendar bi se ne bil umaknil, ko bi ga ne bil Vitelius s tem, da je zbral svoje legije in razširil govorico, da hoče vpasti v Mezopotamijo, prestrašil, da mu grozi vojna z Rimljani. Tedaj se je Artabanus odrekel Armeniji in njegova sreča se je obrnila, ker je Vitelius njegove podložnike priganjal, naj zapustijo kralja, ki je v miru krut in prinaša z nesrečnimi bitkami pogubo. Zato je Sinaces, o katerem sem povedal, da mu je bil že prej sovražen, pregovarjal svojega očeta Abdagésa in druge, ki so skrivali svoje nakane, zdaj pa so bili zaradi neprestanih porazov za to čedalje bolj pripravljeni, da naj odpadejo; in polagoma so se jim pridruževali vsi tisti, ki so bili prej bolj iz strahu kakor iz naklonjenosti vdani in so se opogumili, ker so našli predhodnike. In že ni ostalo Artabanu nič drugega razen teh, ki so bili od inozemcev njegova telesna straža, ljudje, ki so bili izgnani iz svoje domovine in niso imeli razumevanja za to, kar je dobro, niti se niso menili za slabo, ampak so živeli od plače kot služabniki pri zločinih. Te je vzel s seboj ter hitro zbežal v oddaljene in Scitiji sosedne pokrajine, v nadi na pomoč, ker je bil v svaštvu s Hirkani in Karmani, in v domnevi, da bi se utegnili Parti skesati, da so bili oddaljenim naklonjeni, proti navzočim pa omahljivi.

37. Brž pa, ko je Artabanus zbežal in je ljudstvo kazalo, da je pripravljeno za sprejem novega kralja, je Vitelius izpodbadal Tiridata, naj izkoristi prilož-

nost, ter peljal jedro legij in zaveznikov na Evfratov breg. Ko sta tam žrtvovala — eden po rimskem običaju svinjo, ovco in bika, drugi pa je pripravil konja za pravno daritev reki — so bližnji stanovalci sporočili, da Evfrat sam od sebe in neizmerno narašča, ne da bi silno deževalo, da se belo peni in dela diademu podobne kroge, kar pomeni srečen prehod čez reko. Nekateri so to razlagali bolj premeteno, češ da bo vojni pohod v začetku srečen, da pa ta sreča ne bo trajna, ker so preroška znamenja na zemlji in na nebu bolj zanesljiva, nestanovitna narava rek pa v istem trenutku kaže in umika preroška znamenja. Toda ko so si naredili s čolni most in prepeljali vojsko, je prvi prišel Ornospades z več tisoči konjenikov v tabor; poprej izgnanec, je Tiberiu na koncu dalmatinske vojne<sup>70</sup> slavno pomagal in mu je bilo za to podeljeno rimsko državljanstvo. Ko si je potem zopet pridobil prijateljstvo kralja, je bil pri njem v velikih časteh kot prefekt razsežnih ravni, ki jih obtekata slavni reki Evfrat in Tigris in so zato dobile ime Mezopotamija. Ne dolgo nato je Sinaces ojačil svoje vojne čete in Abdagéses, steber in opora stranke, je pridal še zaklad in kraljevski okras. Vitelius, ki je mislil, da je že dovolj zagrozil z rimskim orožjem, je prigovarjal Tiridatu in velikašem dežele; Tiridatu, naj pomni svojega pradedu Fraata in svojega rednika Cezarja<sup>71</sup> in na obeh straneh odlične zglede, velikašem pa, naj ohranijo pokorščino svojemu kralju, Rimu spoštovanje ter vsak sebi čast in zvestobo. Nato se je z legijami vrnil v Sirijo.

38. Kar se je zgodilo v dveh poletjih, sem na kratko povzel, da bi se mi duh odpočil od domače bede. Kajti čeprav so minila tri leta po Seianovi smrti, ni Tiberia to, kar navadno druge ljudi pomiri, namreč čas, prošnje in sitost, toliko omečilo, da ne bi tega, kar je negotovo ali zastarano, kaznoval kot nečesa najhujšega in pravkar se dogodivšega. V tem strahu

ni pustil Fulcinius Trio, da bi tožniki, ki so ga napadali, prišli do cilja, in je v svoji oporoki napisal mnogo hudih obdolžitev zoper Makrona in najuglednejše cesarjeve osvobodjence, cesarju samemu pa je očital, da je bebast starec in zaradi svoje stalne odsotnosti takorekoč izgnanec. Ker so dediči hoteli to skriti, je Tiberius ukazal, da se prebere, bodisi da je hotel pokazati, da dovoljuje vsakomur svobodo govora in da se ne meni za to, kar se mu kot sramotno očita, bodisi da je rajši hotel, dolgo nevedoč za Seianova hudodelstva, da se vsaka beseda razglasi in se izve resnica, ki ji prilizovanje škoduje, vsaj s sramotenjem. Prav v tistih dneh si je senator Granius Marcius, ki ga je Gaius Grakhus obtožil razžalitve Veličanstva, z lastno roko končal življenje. In bivši pretor Tarius Gracianus je bil po istem zakonu obsojen na smrt.

39. Nič drugače nista končala Trebelienus Rufus in Sekstius Pakonianus, kajti Trebelienus se je z lastno roko usmrtil, Pakoniana pa so zadavili v ječi, ker je tam napisal verze zoper cesarja. Tega ni Tiberius zvedel onstran morja kakor nekoč, tudi ne po slih iz daljave, marveč blizu Mesta, tako da je še istega dne ali po eni minuli noči odgovoril na poročila konzulov, kakor da je na lastne oči videl kri, ki je tekla v hišah, ali roke krvnikov.

Konec leta je odšel iz življenja Popeus Sabinus, mož ne posebno imenitnega rodu, ki pa je vendar zaradi prijateljstva z mogočniki dosegel konzulat in triumfalne insignije, potem ko je štiriindvajset let upravljal največje province, ne morda zaradi posebne spretnosti, ampak zato, ker je bil kos svojim službenim dolžnostim in nič več.

40. Sledila sta konzula Kvintus Plantius in Sekstus Papinius. Da so bili v tem letu usmrčeni ..... in Lucius Aruseius, ni veljalo za nič groznega, ker so bili ljudje že navajeni na bedo in zlo, vendar pa so

se prestrašili, ker je rimski vitez Bibulenus Agripa potem, ko so tožniki prenehali govoriti, v senatu sam potegnil izza nedrij strup, ga pogoltnil, se zgrudil in so ga liktorji brž odvedli v ječo, ko je umiral, ter mu že mrtvem z vrvjo zadrgnili grlo. Niti Tigrana, nekoč vladarja v Armeniji in zdaj obtoženca, ni kraljevski naslov rešil smrtni kazni navadnih državljani. Toda bivši konzul Gaius Galba<sup>72</sup> in oba Blesa so prostovoljno umrli, Galba, ker mu je nemilostno cesarjevo pismo preprečilo, da ni mogel žrebat za provinco; obema Blesoma je bilo, ko je njuna hiša bila še zelo ugledna, obljubljeno svečeniško dostojanstvo; ko pa je oče umrl, je to dostojanstvo cesar drugim podaril. V tem sta videla signal za svojo smrt in sta si jo sama zadala. In Emilia Lepida, o kateri sem že omenil, da je bila poročena z mladim Drusom<sup>73</sup> in je svojega moža zasledovala s pogostnimi obdolžitvami, je vendar ostala nekaznovana, dokler je živel njen oče Lepidus; nato so jo ovaduhi prijeli zaradi prešuštva z nekim sužnjem; o tem sramotnem dejanju ni nihče dvomil. Zato je opustila vsako obrambo in si je sama končala življenje.

41. Ob istem času se je pleme Klitov<sup>74</sup>, ki je bilo podložno Arhelaju, preselilo na višine gorovja Taurus, ker je moralo kakor rimske province plačevati davke, ter se je z naravno lego svojih krajev varovalo pred nebojevitimi kraljevimi četami, dokler ni legat M. Trebelius, upravnik Sirije, poslan s štiri tisoč legionarji in z izbranimi pomožnimi četami, dveh gricev, katera so bili zasedli barbari — manjši se je imenoval Kadra, drugi pa Davara — obdal z okopi in utrdбами in tistih, ki so se drznili ven iz utrdb, prisilil z mečem, drugih pa z žejo, da so se vdali.

Toda Tiridates si je s privoljenjem Partov zopet osvojil mesti Niceforium<sup>75</sup> in Antemusias in vsa druga mesta, ki so jih ustanovili Macedonci in so nosila grška imena, pa še Halus in Artemito, partski mesti;

vsi so se veselili, ki so pod Seiti vzgojenega Artabana kleli zaradi njegove krutosti in so upali, da se jim bo bolje godilo pod Tiridatom, ker je bil milejši zaradi svoje rimske izobrazbe in omike.<sup>75a</sup>

42. Najbolj so se prilizovali prebivalci mesta Seleucia<sup>76</sup>, močnega, dobro z obzidjem zavarovanega mesta, ki se še ni navzelo barbarstva, ampak se je vztrajno držalo svojega ustanovitelja Seleuka. Tristo mož je bilo izvoljenih bodisi po premoženju ali po modrosti in ti so bili nekak senat. In dokler so složni, lahko prezirajo Parte; brž pa, ko nastane nesloga, kliče vsak pomoč zoper svoje tekmece in tako se ojači proti vsem. To se je zgodilo nedavno, ko je vladal Artabanus, ki je v svojem interesu predal ljudstvo velikašem; kajti ljudska vlada mejí na svobodo, gospodstvo le nekaterih pa je bližje kraljevski samovoljnosti. Zdaj so Tiridatu, ki je k njim prihajal, izkazali časti starih kraljev in še večje, ki si jih je izmislil novejši čas; hkrati so sramotili Artabana: po materini strani je Arsacid, v ostalem nevrednega rojstva. Tiridates prepusti vlado v Seleucii ljudstvu. Ko je kmalu nato premišljal, katerega dne naj bi slavil nastop vladanja, je prejel pismo od Fraata in Hierona, ki sta imela najmočnejše prefekture<sup>76a</sup> v rokah; prosila sta za kratek odlog. In tako se je sklenilo, da je treba čakati na tako mogočnega moža, medtem so se napotili v Ktesifon, sedež vlade. Ko pa so dan za dnevom odlašali, je Surena<sup>76a</sup> vpričo mnogih, ki so s tem soglašali, posadil po deželnem običaju Tiridatu kraljevsko krono na glavo.

43. In ko bi bil šel takoj v notranjost in k vsem plemenom, bi ne omahovali in bi se pridali enemu: z obleganjem trdnjave, kamor je Artabanus spravil denar in priležnice, je dal priložnost, da so lahko prelomili pogodbo. Kajti Fraates in Hiero in kdor še ni slavil dneva, ki je bil določen za kronanje, so se vsi deloma iz strahu, deloma iz sovraštva do Abdagésa,

ki je zdaj gospodoval nad dvorom in novim kraljem, obrnili k Artabanu; našli so ga v Hirkaniji, vsega umazanega, kako je z lokom in lovom iskal hrano. Najprej se je prestrašil, ko da ga hočejo z zvijačo ujeti, potem pa, ko so mu zagotovili, da so prišli, da bi ga zopet posadili na prestol, se je opogumil in vprašal, od kod ta nenadna izpremema. Tedaj je Hiero sramotil otroškega Tiridata, rekoč, da vlada ni v rokah nobenega Arsacida, marveč ima Tiridates, ki so ga tujci pomehkužili, samo prazno ime, vsa moč pa je v Abdagesovi hiši.

44. V vladanju izkušeni starec je opazil, da je sicer njihova ljubezen hinavska, da pa ne hlinijo sovraštva. Ne da bi se obotavljal, dokler bi ne prišla pomoč iz Scitije, se je brž dvignil in tako preprečil spletke svojih sovražnikov in izneverbo svojih prijateljev; tudi ni slekel svoje umazane obleke, da bi pri ljudstvu zbudil pomilovanje in sočutje. S prevaro, s prošnjami je vse poskusil, da bi omahljivce privabil, tiste pa, ki so bili odločni, podkrepil. In že se je z močnimi četami približeval mestu Seleucii, ko je Tiridates, ki ga je prestrašila vest o Artabanu in Artabanus sam, začel omahovati pri svojih načrtih in ni vedel, ali naj gre takoj nasproti ali pa naj zavlačuje vojno. Nekateri, ki so bili za takojšnji boj in za hitro odločitev, so govorili, da so nasprotniki razpršeni in zaradi dolgih pohodov utrujeni; nedavno še njegovi izdajalci in sovražniki bi se mu radi zopet prikupili. Toda Abdagéses je bil mnenja, da se je treba vrniti v Mezopotamijo, da bi jih reka Tigris varovala in da bi poskusili srečo z zavezniškimi pomožnimi četami in onimi, ki bi jih poslal rimski vojskovodja. Ta predlog je obveljal, ker je Abdagéses užival največji ugled, Tiridates pa se je v nevarnosti izkazal bojzljivega. Toda umik je bil podoben begu; najprej so se začeli Arabci, za njimi pa vsi drugi umikati domov ali v Artabanov tabor, dokler se ni Tiridates z majh-

nim spremstvom vrnil v Sirijo in vse rešil sramote izdajstva.

45. V istem letu je nastal v Mestu velik požar; pogorel je del Cirkusa Maksima, ki se dotika Aventina, in Aventinus sam. To škodo je cesar obrnil sebi v slavo, ker je plačal, kolikor so škode utrpeli palače in stanovanjske kasarne. Sto milijonov sestercijev ga je to veljalo. Sezidati je dal samo svetišče za Augusta in oder pompejanskega gledališča; in ko je bilo oboje izvršeno, ni tega dal posvetiti, bodisi ker je preziral zunanji blišč ali ker je bil star. Toda za ocenitev škode, ki jo je vsak utrpel, so bili izvoljeni štirje cesarjevih vnučk, Gneus Domitius, Kasius Longinus, M. Vinicius in Rubelius Blandus ter z imenovanjem za konzula še P. Petronius. Vsak izmed njih si je prizadeval, da bi si izmislil in sklenil počastitev cesarja. Katero počastitev je odklonil ali jo sprejel, je bilo negotovo zaradi njegove skorajšnje smrti.

Ne dolgo nato sta namreč prevzela zadnja Tiberiova konzula Gneus Acesonius in Gaius Pontius svoj urad, ko je bil Makro že premogočen. Le-ta ni nikoli zamujal priložnosti, da bi užival naklonjenost Gaia Cezarja in se je zanjo iz dneva v dan bolj poganjal. Po smrti zgoraj omenjene soproge Klaudie je svojo lastno ženo Enio silil, da bi z navidezno ljubeznijo mladeniča privabila in z obljubo zakona nase navezala, kajti le-ta ni ničesar odklonil, samo da bi prišel do vlade; v dedovi šoli se je naučil vseh hinavščin in se je znal imenitno pretvarjati.

46. To je cesar dobro vedel in je nato glede predaje vladarstva omahoval najprej med svojimi vnuki. Od teh mu je bil Drusov sin po krvi in naklonjenosti bližji, a ni še dosegel moške starosti; Germanikov sin pa je bil zrel in mladostno krepak ter pri ljudstvu priljubljen, a prav zaradi tega ga je ded sovražil. Tudi na Klaudia je mislil, ker je bil že v starejših letih<sup>77</sup> in je kazal dobre lastnosti, toda njegova slaboumnost

mu je bila napoti. Če pa bi iskal naslednika izven svoje hiše, se je bal, da bi s tem zasmehoval in onečastil spomin na Augusta in ime Cezarjev. Zakaj pri srcu mu ni bila toliko naklonjenost pri sodobnikih kakor slava pri potomcih. Zato je kmalu potem, ker se ni mogel odločiti in je bil že telesno oslavljen, prepustil odločitev, kateri sam ni bil kos, usodi, vendar pa je izustil besede, iz katerih se je dalo spoznati, kako pravilno zre v prihodnost. Makronu je namreč docela odkrito očital, da zapušča zahajajoče sonce in obrača oči k vzhajajočemu. In Gaiu Cezarju, ki je v slučajno nastalem govoru posmehljivo govoril o L. Suli, je naprej povedal, da bo imel vse napake in grehote Sulove, a nobene njegove vrline. Obenem je »solzami v očeh objel mlajšega izmed svojih vnukov in rekel, ko je drugi gledal izpod čela: »Tega boš ti ubil, tebe pa nekdo drug.«<sup>78</sup> Toda čeprav se je njegovo zdravstveno stanje slabšalo, ni opustil nobene svoje razuzdanosti in se je še pri svoji bolehnosti delal krepkega in močnega ter je po svoji navadi zasmehoval umetnost zdravnikov in tiste, ki po tridesetem letu svojega življenja potrebujejo tujega navsveta, da bi razlikovali, kaj je njihovemu telesu koristno ali škodljivo.

47. Med tem se je v Rimu sejalo seme za prelivanje krvi, ki bo vzkliklo šele po Tiberiovi smrti. Lelius Balbus je bil Akucio, nekoč ženo P. Vitelia, obtožil žalitve Veličanstva. In ko je bila po njeni obsodbi tožniku priznana nagrada, je ljudski tribun Iunius Oto ugovarjal. Zato je nastalo sovraštvo med obema, nato pa izgon Otona. Potem je bila zaradi mnogih ljubezenskih razmerij razvpita Albucila, ki je bila prej poročena z ovaduhom Seianove zarote, obdolžena, da je razžalila cesarja; kot sokrivci so bili v zadevo zapleteni tudi njeni ljubčki Gneus Domitius, Vibius Marsus in L. Aruntius. Slavno pokolenje Domitia sem zgoraj omenil; tudi Marsus je pred dol-

gim časom že opravljal častne službe in se je odlikoval po svoji učenosti. Da pa je pri zasliševanju prič in mučenju sužnjev predsedoval Makro, so dokazovali senatu poslani zapisniki; in to, da ni bilo zoper nje nobenega cesarjevega pisma, je zbujalo sum, da je bilo vse zato, ker je bil cesar že slab in morda tudi ni o tem vedel, izmišljeno zaradi znanega Makronovega sovraštva do Aruntia.

48. Tako sta bedno životarila Domitius in Marsus; Domitius je sestavljal obrambni govor, Marsus pa se je delal, kakor da je sklenil za lakoto umreti; Aruntius je prijateljem, ki so mu svetovali, naj čaka in odlaša, odgovoril, da isto ni za vse spodobno in primerno; da je on že dovolj dolgo živel in da se mu ničesar drugega ni treba kesati, kakor da je med norčijami in nevarnostmi doživel starost, polno skrbi in strahu; da ga je dolgo sovražil Seianus, zdaj Makro, vedno pa kak mogočnik, ne da bi bil kaj zagrešil, ampak ker ni trpel sramotnih dejanj. Res se je mogoče izmuzniti, ko so cesarjevi dnevi že šteti, toda kako naj uide mladosti sledečega tirana? Tiberia je po tolikih izkušnjah vladarsko žezlo vrglo s tira in ga izpremenilo: ali bo Gaius Cezar, ki je komaj odrasel deškimi letom, ki je še povsem neveden ali slabo vzgojen, ubral boljšo pot pod vodstvom Makrona, ki je bil, še slabši od Seiana, izbran, da tega pobije, pa je še z večjim hudodelstvom pahnili državo v nesrečo? Že vidi in pričakuje hujše suženjstvo; zato beži prav tako pred tem, kar je minilo, kakor pred tem, kar še morebiti pride. Medtem ko je takole preroško govoril, si je prerezal žile. Prihodnost bo dokazala, da je Aruntius prav storil, da se je sam obsodil na smrt. Albucilo, ki se je z lastno roko zabodla, a se je samo ranila, so na senatov ukaz odpeljali v ječo. O njih, ki so z njo nečistovali, se je sklenilo, da se naj Karsidius Sacerdos, bivši pretor, izžene na neki otok, Pontius Fregelanus naj izgubi senatorski čin;

in ista kazen se je sklenila za Lelia Balba; to kazen so z veseljem izvršili, ker je Balbus veljal za zlobnega govornika, ki je bil vedno pripravljen, da nastopi proti nedolžnim.

49. V istih dneh si je Sekstas Papinius iz konzularske rodbine izvolil takojšen in grd konec s tem, da je skočil z okna. Vzrok so naprtili njegovi materi, češ da je, že dolgo zavržena, s prilizovanjem in razkošjem pripravila mladeniča do tega, da se je mogel rešiti edinole s smrtjo. Zato je bila v senatu zatožena in, čeprav je pred senatorji pokleknila, govorila o splošni žalosti in o zli usodi slabotnih žen in o marsičem drugem žalostnem in usmiljenja vrednem, kar žene zadeva, je bila vendar za deset let izgnana iz Mesta, dokler ne bo njen mlajši sin imel zapeljivih mladostnih let za seboj.

50. Že je Tiberius telesno slabel, že so ga zapuščale moči, ne pa še hinavščina in pretvara. Še zmerom je bil trmoglav, pozoren v govoru in pogledu; le kdaj pa kdaj je bil izumetnično prijazen ter je skušal prikriti svojo očitno oslabeledost. Večkrat je menjaval svoje bivališče, slednjič pa se je naselil na predgorju Misenum, kjer je imel vilo, katere lastnik je bil nekoč L. Lukulus.<sup>50</sup> Da se tam bliža svojemu koncu, se je izvedelo takole. Tam je bil znamenit zdravnik, po imenu Harikles, ki sicer ni cesarja zdravil, pač pa mu je pogosto svetoval. Ta se je nekoč poslavljajal od njega, češ da odhaja po svojih opravkih, in cesarja prijel za roko, na videz iz spoštovanja, pri tem pa mu je potipal žilo. Tiberius je to opazil; ne vé se, ali je bil užaljen, ali pa je svojo jezo požrl; ukazal je prinesiti obed in ostal pri mizi dlje kot ponavadi, kakor da bi hotel počastiti odhajajočega prijatelja. Harikles pa je zagotavljal Makronu, da mu dihanje pojema in da ne bo živel dlje kot dva dni. Takoj so se o tem pogovarjali navzoči in sli so odnesli sporočilo legatom in vojski. Šestnajstega marca je za-

stalo dihanje in že so vsi mislili, da je umrl. In že je prihajal Gaius Cezar z množico voščilcev, da bi se polastil vlade, ko se je nepričakovano razglasilo, da se Tiberu vrača govor in vid in da naj služabniki prinesejo jedi, da se bo cesar okrepil. Vsi so se prestrašili, nekateri so se razpršili na vse strani; vsak se je delal pobitega in nevednega; Cezar<sup>80a</sup>, onemel od strahu, je namesto upanja na najvišje pričakoval svojo smrtno uro. Makro se ni prestrašil, ampak je ukazal, da naj na starca vržejo čim več odej in ga zadušijo, potem pa odidejo iz sobe. Tako je končal Tiberius v oseminsedemdesetem letu svojega življenja.

51. Njegov oče je bil Nero in po obeh straneh je izhajal iz Klaudijskega rodu, čeprav je njegova mati prešla po adopciji v Livijsko in potem v Julijsko rodbino. Njegova usoda je bila že od zgodnjih otroških let sumljiva. Zakaj svojemu izgnanemu očetu je sledil v izgnanstvo; in brž ko je kot pastorek vstopil v Augustovo hišo, se je moral boriti z mnogimi tekmeči, dokler sta živela Marcelus in Agripa, nato pa še Cezarja Gaius in Lucius. Celo njegov brat Drusus je bil pri ljudstvu bolj priljubljen. Toda najbolj nevaren je bil njegov položaj, ko se je oženil z Julio in je moral prenašati nečistovanje soproge<sup>81</sup> ali ji iti s poti. In potem ko se je vrnil z Roda, je gospodaril dvanajst let v cesarjevi hiši, ki je bila brez otrok<sup>82</sup>, nato pa približno triindvajset let kot neomejen vladar Rima. Tudi glede značaja so bila pri njem razna obdobja; neoporečno je živel in bil na dobrem glasu, dokler je bil zasebnik ali vojskovodja pod Augustom, zakrknjen in lokav v hlinjenju vrlin, dokler sta še živela Germanikus in Drusus; ko je mati živela, je bil zmes zlega in dobrega; divji in krut, pri tem pa skrivaj velik pohotnež, dokler je ljubil Seiana ali se ga bal. Naposled se je vrgel na zločine in sramotna dejanja, potem ko se ni ničesar več sramoval in bal, ter je poslušal le svojo naravo.

V veliki vrzeli izgubljenega dela Analov so izginile knjige sedma, osma, deveta in deseta ter približno polovica enajste knjige. Pripovedovanje je obsegalo čas od 16. marca 37, to je od Tiberiove smrti, do leta 47. Tako je izgubljena vsa vlada cesarja Kaligule (16. III. 37 — 24. I. 41), ki jo sicer poznamo iz Suetonove bolj anekdotične pripovedi, in prvih šest let vlade cesarja Klavdija.

E N A J S T A K N J I G A

(LETI 47 IN 48 PO N. Š.)

1. . . . .<sup>1</sup> Kajti o Valeriu Asiatiku, ki je bil dvakrat konzul, je (Mesalina) mislila<sup>2</sup>, da je bil nekoč prešuštniški ljubimec le-one (Popee Sabine)<sup>3</sup>; in ker je hkrati hrepenela po vrtovih, ki jih je Lukulus zasadil, on pa čudovito olepšal, je naščuvala Suilia, naj vloži tožbo proti obema. Pridruži se še Sosibius, Britanikov<sup>4</sup> vzgojitelj, ki naj bi z navidezno dobrohotnostjo Klaudia posvaril, da naj se varuje pred vplivnim in premožnim možem, kajti taki so knezom nevarni: Asiatikus je glavni povzročitelj umora Gaia Cezarja<sup>5</sup> in se ni bal tega priznati pred zborom rimskega ljudstva in povrh še zahtevati priznanje za zločin; s tem je v Mestu zaslovel in po provincah gre glas, da se že pripravlja na pohod h germanskim vojskam; rojen v Vieni<sup>6</sup> in oprt na mnoga mogočna sorodstva kaj lahko podpiha domača plemena. Klaudius je odpotljal, ne da bi še naprej poizvedoval, takoj prefekta pretorijancev Krispina z vojaki, kakor da hoče udušiti vojno; ta ga je našel v Bajah, ga vkoval ter vlekel v Mesto.

2. Niso ga pustili pred senat, ampak so ga zasliševali v sobi vpričo Mesaline in Suilia, ki mu je očital, da je zapeljal vojake, katere je z denarjem in nečistovanjem zapletel v vse svoje sramotno početje, potem, da je prešuštoval s Popejo in nazadnje še, da je telesno oslabil. Pri tej točki se obtoženec ni mogel več premagati, da bi molčal, marveč je vzrožil in rekel: »Vprašaj svojega sinova<sup>7</sup>, Suilius; priznala ti bosta,

da sem zares mož.« In pričel je svojo obrambo, s katero je nenavadno ganil Klaudia in celo Mesalini izvabil solze. Ko je le-ta odhajala iz sobe, da bi si obrišala solze, je zabičila Viteliu<sup>8</sup>, da nikakor ne sme pustiti, da bi se obtoženec izmuznil. Sama je hitela, da bi upropastila Popejo; nastavila je ljudi, ki naj bi jo z grožnjo, da jo čaka ječa, izpodbodli, da bi se odločila za prostovoljno smrt. Cesar je o tem tako malo vedel, da je nekaj dni pozneje vprašal njenega soproga Scipiona, ki je pri njem obedoval, zakaj ni svoje žene vzel s seboj, na kar mu je ta odgovoril, da je umrla.

3. Ko je Klaudius premišljal o oprostitvi Asiatika, je Vitelius jokaje navajal staro prijateljstvo in kako sta Antonio, cesarjevo mater, skupno spoštovala; nato je našteval Asiatikove zasluge za državo, njegov nedavni vojni pohod proti Britaniji in še vse drugo, o čemer je mislil, da bo zbudilo sočutje, ter mu prepustil svobodno izbiro smrti. In sledile so Klaudiove besede, ki so prav tako priporočale milost. Ko so nato nekateri svetovali smrt za lakoto in blag konec, je Asiatikus rekel, da se na tako dobroto požvižga. Nato je potelovadil, kakor je bil navajen, se skopal, veselo obedoval ter si prerezal žile govoreč, da bi bil bolj častno poginil po Tiberiovi lokavosti ali besnosti Gaia Cezarja, kakor da mora zdaj pasti zaradi ženske zahrbtnosti in nesramnega jezika Vitelia; prej pa si je še ogledal grmado ter velel, naj jo prenesejo na drugo stran, da ne bi ogenj in dim poškodovala senčnatih dreves<sup>9</sup>. Tako je bil miren še v zadnjem trenutku.

4. Nato so bili sklicani senatorji in Suilius je priregnul kot krivca še dva odlična rimska viteza s primkom Petra. Toda vzrok za njuno smrt je bil ta, da sta svojo hišo oddajala za sestanke Mnester<sup>10</sup> in Popeje. Ampak enemu se je očitala prikazen v sanjah, češ da je videl Klaudia z vencem klasja okrog glave

in da so bili klasi obrnjeni nazaj, kar je pomenilo draginjo žita in živil. Nekateri poročajo, da je videl vence iz trtnega listja, ki je že venelo, in so si to razlagali tako, da se s tem prerokuje cesarjeva smrt v pozni jeseni. O tem ni nihče dvomil, da je kakršna koli prikazen v sanjah pripravila smrt njemu samemu in njegovemu bratu. Krispinu so priznali milijon in petnajst sto tisoč sestercijev ter pretorske insignije. Vitelius je dodal še milijon sestercijev za Sosibia, češ da pomaga Britaniku z dobrimi nauki, Klaudiu pa z dobrimi nasveti. Ko so vprašali tudi Scipiona<sup>11</sup> za njegovo mnenje, je rekel: »Ker mislim o Popejinih pregreških isto kakor vsi, domnevajte, da bom govoril isto, kar govorijo vsi.« Tako je elegantno uskladił ljubezen soproge z dolžnostjo senatorja.

5. Poslej je Suilius neprestano in brez usmiljenja tožil obdolžence in mnogi so posnemali njegovo držnost. Kajti cesar si je prisvojil vso moč zakonov in državnih oblasti ter dal priložnost za ropanje. Nobeno blago ni bilo tako poceni naprodaj kakor brezvestnost advokatov, tako da se je Samius, ugleden rimski vitez, ki je dal Suiliu štiristo tisoč sestercijev, vrgel v njegovi hiši na meč, ko je izvedel, da ga je kljub temu prevaral in izdal. Zato so se senatorji na pobudo za naslednje leto imenovanega konzula Gaia Silia, o čigar moči in padcu bom pozneje govoril, dvignili in se sklicevali na Cinciov<sup>12</sup> zakon, ki je predavnimi časi prepovedoval jemati denar ali darila za odvetniško zagovarjanje.

6. Ko so nato tisti, ki so se čutili prizadete, zagнали besen krik proti temu, jih je Silius, ki je imel tudi sicer Suilia na piki, ostro napadel, navajajoč zglede starih govornikov, ki so smatrali dobro ime in sloves pri potomcih za najlepšo nagrado zgovornosti. Poudarjal je, da bi sicer najlepšo in najplemenitejšo umetnost oskrunjalo umazano zaslužkarstvo; niti poštena beseda bi nič ne veljala, če bi se gledalo samo

na to, koliko se dá zaslužiti. Ako bi šle pravde svojo pot, ne da bi komu prinesle plačilo, bi jih bilo manj: zdaj pa se pospešujejo sovrašтво, ovaduštvo in krivice, da bi tako, kakor dajejo hude bolezni zdravnikom več zaslužka, tudi ta juridična kuga donasala čim več denarja advokatom. Mislijo naj na Asinia Mesalo in izmed novejših na Aruntia in Esernina: visoko so se povzpeli, ne da bi omadeževali svojega življenja niti kot možje niti kot govorniki. Ko je designirani konzul to govoril in so mu drugi pritrjevali, se je že pripravljajal sklep, da se naj z onimi postopa po zakonu o izsiljevanju; zdajci so Suilius in Kosutianus ter vsi drugi, ki so pač izprevideli, da jih ne čaka preiskava, saj je bila njihova krivda že dokazana, temveč kazeni, obstopili cesarja ter skušali s prošnjo doseči, da bi se doslejšnji predlogi razveljavili.

7. In ko jim je prošnjo dovolil, so začeli takole govoriti: »Kateri človek je tako ošaben, da že vnaprej upa, da si bo prisvojil večno slavo? Za to, kar je koristno in stvarno, ne za prazne sanjarije naj se poskrbi; za to, da ne bo nihče podlegel mogočnikom zaradi tega, ker nima advokatov. Zgovornost se vendar ne pridobi zastoj: človek zanemarja skrb za lastno hišo, da bi se mogel ukvarjati s tujimi zadevami. Mnogi živijo od vojaščine, nekateri od poljedelstva, nihče se ne trudi za nekaj, od česar že vnaprej ne pričakuje sadov. Lahko je bilo Asiniu in Mesali, ki sta si prinesla bogat plen iz vojn med Antoniom in Augustom, ali pa dedičem bogatih familij, ljudem kakor Eserninus in Aruntius, igrati velikodušnike. Dobro so še v spominu zgledi, za kako visoko ceno sta bila navajena govoriti pred ljudstvom P. Klodius in Gaius Kurio.<sup>13</sup> Mi pa smo revni senatorji, ki v mirni državi ne težimo za ničimer drugim kakor za koristmi miru. Misli na preproste državljane! Le-te morejo povzdigniti samo civilne umetnosti. Če se odvzame prizadevanju njegova vrednost, bo tu-

di prizadevanje izginilo.« Čeprav se je cesarju zdelo takšno govorjenje manj dostojno, ga je vendar imel za utemeljeno; omejil je sprejem denarja na deset tisoč sestercijev; tisti, ki bi to mejo prekoračili, naj se obtožijo zaradi izsiljevanja.

8. Nekako v istem času se je vrnil Mitridates, o katerem sem omenil, da je vladal v Armeniji in so ga na ukaz Gaia Cezarja<sup>14</sup> vklenili, po zapovedi Klaudia poslali v kraljevino, zanašajoč se na bojno moč Farasmana. Le-ta, kralj Iberov in Mitridatov brat, je poročal, da so Parti nesložni in se pri svojem sporu zaradi nadoblasti ne menijo za podrejene pokrajine.<sup>15</sup> Gotarzes je namreč poleg drugih grozovitosti dal usmrtiti svojega brata Artabana, njegovo ženo in njegovega sina: zato so se ga še vsi drugi bali ter so poklicali Vardana na pomoč.<sup>15a</sup> Ta je bil zmerom pripravljen za vsako drzno dejanje in je v dveh dneh imel že pot tri tisoč stadijev za seboj ter je nič slutečega Gotarzesu presenetil in prestrašil; ne da bi se obotavljal, se je polastil najbližjih pokrajinskih okrožij in edini Seleucensi so se uprli njegovemu gospodarstvu. Nad njimi, ki so že od njegovega očeta in od njega odpadli, se je razjezil bolj, kot je bilo trenutnemu položaju v prid, in se je zapletel v obleganje močnega mesta, ki je bilo zavarovano od mimo tekoče reke<sup>16</sup>, pa tudi z obzidjem in z dovozom živil. Med tem je Gotarzes, ojačen z močnimi četami Dahov in Hirkanov, obnovil vojno; Vardanus je bil prisiljen odreči se Seleucii ter je s svojim taborom odrinil na ravnino pri Baktri.

9. Ko so bile tako bojne sile Orienta razcepljene in se ni vedelo, kam se bodo obrnile, je bila Mitridatu dana priložnost, da bi mogel zavzeti Armenijo, ker je imel dovolj rimskih vojakov, da bi lahko porušil strme gorske trdnjave, medtem ko je iberska vojska četovala po ravninah. Kajti tudi Armenci se niso upirali, potem ko je bil potolčen satrap Demonaks,

ki se je bil predrzno spustil v boj. Nekoliko postanka je povzročil kralj Male Armenije Kotis<sup>17</sup>, ker se mu je nekaj glavarjev pridružilo; zdaj pa ga je cesarjevo pismo posvarilo, naj miruje; in tako je vse dosegel Mitridates, čeprav je nastopal ostreje, kakor je bilo prav ob nastopu vlade. Toda partska mogotca<sup>17a</sup> sta sklenila, ko sta se pripravljala na boj, nenadno zvezo, potem ko sta izvedela za zasedo svojih ljudi, katero je Gotarzes odkril svojemu bratu; najprej sta se obotavljaje sešla, potem pa sta si segla v roke in si pri oltarjih bogov obljubila, da bosta maščevala prevaro svojih sovražnikov. Bolj upravičen za to, da obdrži kraljestvo, se je zdel Vardanes, a Gotarzes je odšel v notranjost Hirkanije, da bi ne bilo zavisti. In ko se je Vardanes vrnil, se mu je vdala Seleucia<sup>18</sup> v sedmem letu, odkar je odpadla, ne brez sramote za Parte, ki jih je edino to mesto tako dolgo zasmehovalo.

10. Nato je obiskal najmočnejše satrapije in ga je že imelo, da bi si zopet osvojil Armenijo, ko bi ga ne bil zadržal Vibius Marsus, legat v Siriji, ki mu je grozil z vojno. In med tem se je Gotarzes skesal, da je kraljevino odstopil; plemstvo, ki mu je v miru suženjstvo trše, ga je poklicalo, naj zbere svoje čete. Njemu nasproti je Vardanes šel do reke Erindes; potem ko se je pri prehodu čez reko dolgo bojeval, je zmagal ter si s srečnimi bitkami podvrgel narode vse do reke Sindes, ki deli Dahe in Arije. Tam se mu je sreča ustavila, zakaj Parti so odklanjali dolgotrajno vojevanje. Postavil je torej spomenike, s katerimi je hotel dokazati svojo moč in to, da ni še noben Arsacid pred njim dobil davkov od onih narodov; potem pa se je vrnil, s slavo odičen, toda tem bolj objesten in svojim podložnikom neznosen. Ti so že prej skovali zaroto in so ga nič slutečega umorili na lovu, ko je bil še v cvetu mladosti, a bi bil slavnější kot malo-kateri stari kralji, ko bi si bil prav tako prizadeval za priljubljenost pri svojih ljudeh, kakor za to, da bi bil

strah sovražnikom. Po umoru Vardana so nastali pri Partih nemiri in zmešnjave, ker se niso mogli odločiti, koga naj bi posadili na kraljevski prestol. Mnogi so bili naklonjeni Gotarzu, nekateri pa Mahardatu, Fraatovemu vnuku, ki je bil nam izročen kot talec. Slednjič je zmagal Gotarzes. Ko pa je zavzel prestolnico, je s krutostjo in razkošjem prisilil Parte, da so rimskemu cesarju poslali pismeno prošnjo, da bi jim Maherdato prepustil za očetni prestol.

11. Pod istima konzuloma v osemstotem letu po ustanovitvi Rima in štirinšestdesetem, odkar jih je Augustus odredil, so gledali ljudje sekularne igre.<sup>19</sup> Kako sta oba cesarja računala, o tem ne bom govoril, ker sem to že dovolj pojasnil v knjigah<sup>20</sup>, v katerih sem opisal vlado cesarja Domiciana. Kajti tudi ta je dal sekularne igre<sup>21</sup>, katere sem tem bolj pozorno gledal, ker sem imel svečeniško dostojanstvo kvindecimvira in bil tudi pretor. Tega ne omenjam iz bahavosti, ampak zato, ker je že od nekdaj moral za te igre skrbeti kolegij kvindecimvirov in so versko službo opravljali predvsem državni uradniki. Ko so pod predstvom Klaudia pri cirkuških igrah<sup>22</sup> plemeniti dečki na konjih pričeli trojansko igro<sup>23</sup> in med njimi Britanikus, cesarjev sin, ter L. Domitius<sup>24</sup>, ki je pozneje po adopciji dobil vlado in priimek Nero, se je pokazalo, da je ljudstvo bolj naklonjeno Domitiu; to so imeli ljudje za preroško znamenje. In razširjala se je govorica, da so se pojavili ob njegovi zibeli zmaji kot čuvaji, kar je pravljica, posneta po inozemskih čudežnih pripovedkah, zakaj on sam, ki se nikakor ni preveč poniževal, je navadno govoril samo o eni kači, ki so jo videli v njegovi spalnici.

12. Toda naklonjenost naroda je izvirala še iz spomina na Germanika, čigar edini še živeči moški potomec je bil Nero. Sočutje z materjo Agripino je še bolj zbudila krutost Mesaline, ki je bila vedno sovražna in takrat še posebno; samo nova ljubezen, ki

je mejila že na blaznost, jo je zadrževala, da ni iskala zločinov in tožnikov. Tako je namreč vsa gorela za Gaia Silia, najlepšega rimskega mladeniča, da je Iunio Silano, plemenito žensko, izpodrinila, da se ni z njim poročila, samo da bi ga sama dobila in z njim prešuštovala. Silius je vedel za njeno nesramno pohotnost in za svojo nevarnost; toda ker je bil prepričan, da ga čaka poguba, ako bi se branil, in je nekoliko upal, da ga ne bodo odkrili, pa še zaradi velikih nagrad, se je tolažil s tem, da lahko čaka, kaj bo, in uživa to, kar se mu zdaj ponuja. Ona je prihajala v njegovo hišo ne skrivaj, ampak s številnim spremstvom, visela na njem, kadar je šel iz hiše, ga bogato obdarovala in mu izkazovala časti; naposled so ljudje videli sužnje, osvobojenke in knežji blišč in razkošje pri prešuštniku, ko da ga je Sreča obdarovala z vsem, kar je premogla.

13. Toda Klaudius, ki o razmerah v svojem zakonu ni ničesar slutil, je opravljal svoje cenzorske posle<sup>25</sup> in je s strogimi razpisi grajal razposajenost ljudstva v gledališčih, ker je konzularja P. Pomponia — ta je pisal za oder<sup>26</sup> — in ugledne žene sramotila. Tudi je razglasil zakon, s katerim je ugnal izposojevalce denarja, da ne smejo sinovom posojati denarja na obresti, če starši umrjejo. Studenčnico je s Simbruinskih hribov<sup>27</sup> zapeljal v Mesto. Pomnožil je tudi črke z novimi ter jih uvedel, ker mu je bilo znano, da tudi grška abeceda ni bila takoj v začetku popolna.

14. Egipčani so bili prvi, ki so s podobami živali izražali svoje mišljenje in občutje — te najstarejše spomenike človeškega izražanja vidimo še danes vklepane v kamne — in veljajo za izumitelje črk; od tod so jih Feničani kot najboljši pomorščaki prinesli v Grčijo ter si prisvojili slavo, ko da so iznašli, kar so dobili od drugih. Pripovedka namreč pravi, da se je Kadmus pripeljal s feniškim brodovjem in je še neolikane grške narode seznanil s to umetnostjo. Ne-

kateri poročajo, da je Atenec Kekrops ali Tebanec Linus in v trojanski dobi Argivec Palamedes iznašel šestnajst črk, nato pa še drugi in predvsem Simondes<sup>28</sup>. V Italiji so se jih naučili od Korintijca Demarata<sup>29</sup>, Aboriginci pa od Arkadijca Evandra; in oblike latinskih črk so enake najstarejšim grškim črkam. Pa tudi mi smo jih imeli v začetku le malo<sup>30</sup> nato pa se jih je še nekaj pridalo. Po tem zgledu je Klaudius pridal še tri črke<sup>31</sup>, ki so se rabile za njegove vlade, pozneje pa so se pozabile, videti pa jih je še dandanes na bronastih deskah na javnih trgih in v sve-tiščih.

15. Nato je predlagal senatu vzpostavitev kolegija haruspikov<sup>31a</sup>, da se ne bi ta najstarejša italska znatnost pozabila zaradi malomarnosti, češ da so pogosto klicali, kadar so bili za državo žalostni časi, na pomoč ljudi iz Etrurije, katerih opomin je spet obnovil svete običaje, tako da so se za prihodnost natančneje ravnali po njih; in najuglednejši Etruščani so sami od sebe ali po spodbudi rimskih očetov to znanje ohranili in ga kot dediščino zapustili svojim rodbinam; to pa se zdaj zanemarja zaradi splošne brezbriznosti za dobre umetnosti in zaradi razmaha inozemskega praznoverja. Za zdaj je sicer še vse dobro, toda milosti bogov gre zahvala, da se ne bi v sreči pozabili sveti obredi, ki so bili v navadi v težkih časih. Zato je senat sklenil, da naj pontifiki pazijo, kaj je treba ohraniti in potrditi od prakse haruspikov.

16. Istega leta je prosilo pleme Heruskov kralja iz Rima, ker je v domačih vojnah izgubil svoje kneze in jim je od kraljevskega rodu ostal samo eden, katerega so držali v Mestu<sup>32</sup>, po imenu Italikus. Po očetu je bil potomec Flava, Arminiovega brata, njegova mati pa potomka Aktumera, kneza Hatov; bil je lepe postave, v orožju in na konju izvežban po domače in po naše. Zato ga je cesar obdaroval z denarjem, mu dal telesno stražo ter ga opozoril, naj velikodušno

prevzame dostojanstvo, ki gre njegovemu rodu, češ da je prvi, ki je rojen v Rimu in zaseda inozemski prestol ne kot talec, ampak kot državljani. V začetku so bili njegovega prihoda tudi Germani veseli, in ker ni bil v nobene zdražbe zapleten ter je kazal, da je vsem enako naklonjen, so ga slavili in častili; včasih je bil vljuden in mil, nad čimer se ni nihče spotikal, češče pa se je vdajal pijanosti in nasladnemu življenju, kar barbari radi vidijo. In že je zaslovel pri najbližjih sosedih in še dalje, ko so tisti, ki so po zdražbah in razporih postali mogočni, sumničili njegovo premoč, se obrnili na bližnja plemena in zatrjevali, da se jim jemlje stara svoboda Germanije in se dviga rimska oblast. Ali ni nobenega domačina, ki bi zavel prvo mesto, da se mora potomcu vohuna Flava dati oblast nad vsemi? Zaman se izgovarjajo z Arminiom, kajti če bi bil njegov sin, ki je vzrastle v sovražni deželi, prišel, da bo vladal, bi se ga tudi lahko bali, ker je z vsem tujim okužen, s hrano, podložnostjo in z načinom življenja. Ako pa je Italikus istih misli kakor oče, je treba pomniti, da se ni nihče drug tako sovražno boril proti domovini in domačim bogovom kakor njegov oče.

17. S temi in podobnimi govori so zbrali velike bojne sile; nič manj pa jih ni šlo za Italikom, kajti govoril je, da se jim ni vsilil proti njihovi volji, ampak ker so ga poklicali; ker ima po svojem plemenitem rodu prednost pred drugimi, naj preizkusi jo njegovo vrlino in hrabrost, ali dokazuje, da je vreden svojega strica Arminia in deda Aktumera. Tudi ga ni treba biti sram očeta, ker ni nikoli prelomil besede, ki jo je dal Rimljanom z dovoljenjem Germanov. Besedo svoboda po krivem izgovarjajo tisti, ki so sami izprijeni in skupnosti pogubni ter stavijo svoje nade samo na razprtije. Ljudstvo je vriskalo in mu pritrdjevalo; on, ki je zmagal v bitki, važni za barbare, in je potem zaradi sreče in uspeha postal

objesten in bil izgnan, pa so ga Langobardi zopet vzpostavili, je kot kralj v sreči in nesreči rušil državo Heruskov.

18. Ob istem času je Hauke, ne da bi bili doma kaki razpori, smrt Sankvinia<sup>33</sup> opogumila, da so vpadli, še preden je prišel Korbulo, v Dolnjo Germanijo pod vodstvom Ganaska, ki je bil po narodnosti Kaninefat<sup>34</sup> in je v naših pomožnih četah dolgo služil, pozneje pa prebežal in z lahkimi čolni plenil po morju ter zlasti galsko obalo pustošil, saj je dobro vedel, da je bogata in nebojevit. Kakor hitro pa je Korbulo prišel v provinco, je zelo skrbno plul s troveslačami po Renu, druge ladje, ki so bile za to pripravne, pa je pripeljal po lagunah; in ko je sovražne čolne potopil in Ganaska pregnal, je legijam, ki niso bile več vajene kopati okope in so sploh pri delu lenarile ter jih je veselilo samo plenjenje, zopet vcepil staro disciplino; nihče ni smel oditi iz vojske niti se brez povelja spustiti v boj. Stražiti so smeli podnevi in ponoči samo oboroženi. Pripoveduje se, da je bil vojak, ker je kopal okope brez meča, da, še tisti, ki je to delal oborožen samo z bodalom, kaznovan s smrtjo. Tej pretiranosti — ali pa je to le izmišljeno — je bila vzrok vojskovodjeva strogost; lahko si mislimo, kako vnet in pri hujših prestopkih neizprosen je moral biti mož, ki se mu prisojja tolika strogost celo pri neznatnih napakah.

19. Sicer pa je ta strah<sup>35</sup> različno vplival na vojake in sovražnike: mi smo postali bolj hrabri, barbarom pa sta se zlomila upor in pogum. Pleme Frisijev, ki se je po porazu Lucija Apronia začelo upirati ter je bilo sovražno ali vsaj nezanesljivo, je dalo talce ter se je mirno zadržalo v mejah ozemlja, katero jim je odkazal Korbulo: hkrati jim je dal senat, uradnike in zakone. In da se ne bi njegovim ukazom spet izmaknili, je sredi med njimi postavil trdno vojaško posadko, potem ko je poskusil po odposlancih

zvabiti velike Hauke, da bi se mu podvrgli, hkrati pa z zvijačo odpravili Ganaska. Zvijača se je posrečila in to ni bilo nič neplemenitega, kar se je storilo zoper prebežnika in odpadnika. Toda njegov umor je razburil Hauke in Korbulo je zasejal seme upora. Tega je bila večina vesela, nekateri pa so to obsojali. Čemu podpihuje sovražnika? Če se slabo izteče, bo trpela zaradi tega država, če pa se mu posreči, je tako odlični mož nevaren miru in nadležen brezdelnemu vladarju. Zategadelj je Klaudius prepovedal vsako nasilje proti Germaniji in celo ukazal potegniti posadke nazaj na to stran Rena.

20. Že je Korbulo postavljaj taborišče na sovražnem ozemlju, ko je prejel to pismo. To ga je preenetilo in, čeprav ga je še marsikaj drugega hkrati skrbelo, strah pred cesarjem, zaničevanje barbarov, zasmeh zaveznikov, ni nič drugega rekel kakor to, kako srečni so bili nekoč rimski vojskovodje, ter je dal znamenje za umik. Da pa bi vendar vojaki ne postopali brez dela, je dal med Moso in Renom izkopati jarek, dolg triindvajset tisoč korakov, da bi se izognil nezanesljivi plovbi na Oceanu. Vendar mu je cesar dovolil triumfalne insignije, dasi mu je vojno prepovedal.

Kmalu nato je dosegel isto čast Kurcius Rufus<sup>36</sup>, ki je na ozemlju Matiakov odprl rudnik, da bi iskal srebrove žile. Pridelek srebra je bil malenkosten in ni trajal dolgo, legije pa je to veljalo veliko dela in jim je zelo škodovalo<sup>37</sup>, ko so morale izkopavati vodovode in delati pod zemljo to, kar celo nad zemljo težko opravljajo. In ker so morali to delati vojaki v več provincah, so skrivaj napisali pismo v imenu vojsk, v katerem so cesarja prosili, da bi vsem, katerim je hotel zaupati vojsko, že vnaprej podelil triumfalne insignije.

21. O pokolenju Kurcia Rufa, o katerem nekateri poročajo, da je bil gladiatorjev sin, nočem navajati,

kar je izmišljeno, resnico povedati pa me je sram. Ko je dorasel, je bil prijatelj kvestorja, ki je upravljal Afriko, in ko je nekoč v mestu Adrumetum hodil sam opoldne po praznih dvoranih, se mu je prikazala ženska postava, večja, kakor so ljudje, in slišal je besede: »Ti si, Rufus, ki boš prišel v to provinco kot konzul.« Ta prerokba mu je zbudila upanje; šel je v mesto ter dosegel zaradi radodarnosti prijateljev, hkrati pa tudi zaradi lastne bistrournosti kvesturo in kmalu med plemenitimi kandidati tudi preturo, ker je cesar za to glasoval, kajti Tiberius je njegovo nizko pokolenje prikriil s temile besedami: »Zdi se mi, da se je Kurcius rodil iz samega sebe.« Potem je dosegel visoko starost; prilizoval se je višjim, bil ošaben in prevzetan do nižjih, sebi enakim nedostopen in je prejel konzularno dostojanstvo, triumfalne insignije in nazadnje je postal upravnik Afrike; tam je umrl in izpolnil usodno prerokbo.

22. Med tem so v Rimu zalotili med množico tistih, ki so prišli pozdravljat cesarja, Gnea Nonia, rimskega viteza, oboroženega z mečem; nihče ni vedel, zakaj je bil oborožen, in tudi pozneje se to ni dognalo. Kajti ko so ga potem trpinčili na mučilih, ni tajil, kolikor se je tikalo njega, toda sovedcev ni imenoval; ni se vedelo, ali jih je hotel prikriti.

Za istih konzulov je P. Dolabela predlagal, da naj se vsako leto prirejajo borbe gladiatorjev na stroške tistih, ki so nanovo izvoljeni za kvestorje. Pri prednikih je bila to nagrada za zasluge in vsem državljanom je bilo dovoljeno potegovati se za državne službe, če so bili tega vredni. Niti starost ni pri tem odločevala, kdo se naj poganja za častno službo; že v zgodnji mladosti je bil dosegljiv konzulat in diktatura. Kvestorji pa so bili že vpeljani, ko so še vladali kralji, kar dokazuje po kurijah sklenjeni zakon<sup>38</sup>, katerega je L. Brutus obnovil. Konzulom je ostala pravica, imenovati kvestorje, dokler ni tudi te častne

službe podeljevalo ljudstvo. In tako sta bila prva izvoljena Valerius Potitus in Emilius Mamerkus triinšestdesetega leta po izgonu Tarkviniov, da bi sodelovala v vojništvu. Potem, ko so posli naraščali, sta bila imenovana še dva, ki naj bi uradovala v Rimu; kmalu so njih število podvojili<sup>39</sup>, ker je bila Italija že davku zavezana in so državni dohodki prihajali tudi iz provinc: nato jih je bilo s Sulovim zakonom imenovanih dvajset, da bi izpopolnili senat, katerega se je izročilo tudi sodstvo. In čeprav so vitezi sodstvo spet nazaj dobili, se je vendar kvestura zastonj podeljevala po vrednosti kandidatov ali zaradi ustrežljivosti tistih, ki so jo podeljevali, dokler se ni slednjič po Dolabelovem predlogu tako rekoč prodajala.

23. Ko so za konzulovanja A. Vitelia in L. Vipsana razpravljali o dopolnitvi senata in so prvaki Galije, ki se imenuje Komata<sup>40</sup>, že zdavnaj bili rimski zavezniki in imeli rimsko državljanstvo ter si prizadevali, da bi dobili pravico potegovati se za častne službe, je o tem nastalo veliko raznovrstnih govoric. Temu so mnogi pri cesarju nasprotovali in trdili, da Italija ni še tako propadla, da bi ne mogla dati glavnemu mestu senata, češ da so nerojeni meščani zadostovali po krvi sorodnim plemenom<sup>41</sup>, pa se ni treba sramovati stare republike. Še zdaj so v spominu junaška in slavna dela, ki jih je izvršil v stari strogorednosti rimski rod. Mar ni še dovolj, da so se Veneti in Insubri<sup>42</sup> vrinili v senat, če se zdaj vpeljuje trop tujcev, kakor za naše ujetništvo? Kakšna čast še čaka preostalo plemstvo ali revnega senatorja iz Lacija? Vsa važna mesta bi zasedli tisti bogataši, katerih dedi in pradedi so kot vojskovodje sovražnih narodov pobili naše vojske z mečem in silo ter oblegali božanskega Julia pri Alesiji. To spada v novejši čas: kaj pa bi bilo šele, če bi se spomnili tistih, ki so pred očmi Kapitolja in rimskega gradu razbili rimske ol-

tarje in zidove? Naj le imajo naslov državljanov, toda ne gre jim čast senatorjev in dostojanstvo državnih uradnikov.

24. Ne da bi te in podobne besede nanj vplivale, se je cesar takoj postavil nasproti, sklical senat in začel je takole: »Moji predniki, katerih najstarejši, Klausus, je bil po rodu Sabinec ter je bil sprejet v rimsko državljansko skupnost in med patricijske rodbine, me spodbujajo, naj po istih načelih upravljam državo in vanjo prenesem vse, karkoli se kje izvrstnega najde. Dobro namreč vem, da so bili Juliji iz Albe, Korunkaniji iz Kamerija, Porciji iz Tuskula in, da ne brskam po starodavnosti, iz Etrurije, Lukanije in vse Italije<sup>43</sup> poklicani v senat; naposled pa se je le-ta razširila do Alp, tako da so se ne samo posamezne osebe, ampak cele dežele in celi narodi vtelesili v našo državo. Takrat je bil v notranjosti države trden mir in navzven smo bili mogočni, ko so bili Transpadanci sprejeti v državljansko skupnost. Ali smo morda nezadovoljni, da so prišli sèm Balbi<sup>44</sup> iz Hispanije in prav tako odlični možje iz Galije Narbonensis? Njih potomci še živijo in ne zastajajo za nami v ljubezni do te naše domovine. Kaj drugega je upropastilo Lacedemonce in Atence kakor to, da so kljub svoji premoči v orožju odrivali od sebe premagance kot tujce? Toda naš ustanovnik Romulus je bil tako moder, da je imel prav mnogo narodov istega dne za sovražnike, nato pa za državljanje. Prišlece smo imeli za kralje<sup>45</sup>; da so državne službe dobivali sinovi osvobodjencev, ni bilo šele nekaj novega, kakor se zelo mnogi motijo, marveč to je delal narod že prej. Ampak bojevali smo se vendar s Senoni!<sup>46</sup> Volski in Ekvijci kajpak niso nikoli postavili sovražnih bojnih vrst proti nam. Naše mesto so osvojili Galci — tudi Tuskom<sup>47</sup> smo dali talce in Samniti so nas podjarmili. In če pregledamo vse vojne, nismo vendar nobene končali v krajšem času,

kakor vojno proti Galcem. Odtlej je bil nepretrgan in zanesljiv mir. Zdaj, ko jih z nami vežejo nravi, umetnosti in sorodstvo, naj nam rajši prinašajo svoje zlato in svoje bogastvo, kakor da imajo vse to zase. Zbrani očetje, vse, kar velja sedaj za prastaro, je bilo nekoč novo: plebejski uradniki so sledili patricijskim, latinski plebejskim in oni iz vseh drugih plemen Italije latinskim. Tudi to bo zastarelo in, kar danes z zgledi branimo, bo samo postalo zgled.<sup>47a</sup>

25. Za cesarjevim govorom je sledil sklep senata in Edui so prvi dobili pravico do senatorskega dostojanstva v Rimu. To se jim je dalo zaradi stare zveze in ker so se oni edini od Galcev imenovali bratje rimskega naroda.

V istih dneh je cesar sprejel med particije vse najstarejše iz senata ali take, katerih starši so bili slavni, zakaj le malo je še rodbin, ki jih je bil Romulus imenoval višje in L. Brutus nižje rodove; izumrli so tudi vsi, ki jih je diktator Cezar s Kasiovim<sup>48</sup> in cesar Augustus s Seniovim<sup>49</sup> zakonom dodatno prištel med patricije. Te za državo razveseljive uredbe je cenzor<sup>50</sup> izvršil z velikim veseljem. V zadregi, kako bi zaradi sramotnega življenja razvpite odstranil iz senata, je ubral milejšo pot, ki si jo je šele nedavno izmislil<sup>51</sup>; ni hotel nastopiti s staro strogostjo; opomnil jih je, naj vsak sam sebe preišče in potem zahteva pravico, da sme izstopiti iz svojega stanu: za to bo prav lahko dobil dovoljenje. In tudi hoče izključene iz senata in tiste, ki se jim je izstop dovolil, o tem obvestiti, da bi sodba cenzorjev in prostovoljni izstop iz senata oba hkrati zmanjšala sramoto. Zaradi tega je konzul Vipsanus predlagal, naj se Klaudius imenuje oče senata, kajti naslov očeta domovine je preveč navaden; nove zasluge za državo je treba počastiti s še neuporabljenimi besedami; toda sam je konzula zavrnil kot prevelikega prilizovalca. Sklenil je ljudsko štetje, pri katerem se je naštel pet

milijonov devetsto štiriinosemdeset tisoč in dvainšedemdeset državljanov.

Tole pa je bil konec njegove nevednosti glede lastne hiše: ne dolgo zatem je moral izvedeti za sramotna dejanja soproge in jih kaznovati, da je potem vzplamtel za krvoskrusko ženitev.

26. Mesalina se je že naveličala ustrežljivosti svojih ljubimcev in se je vdajala doslej nepoznanim razuzdanostim. Tudi Silius jo je silil, naj se več ne pretvarja, bodisi da ga je usoda preslepila ali pa je mislil, da samo resnična nevarnost odvrča nevarnost, ki grozi. Položaj ni tak, da bi mogla čakati na cesarjevo starost. Nekrivim premislek ne škoduje, pri očitih zločinih si je treba pomagati s predrznostjo. Ne manjka sokrivcev, ki se istega bojijo. On je neoženjen, brez otrok in pripravljen, da bi jo poročil in Britanika posinovil. Mesalini bo ostala ista moč in oblast ter bo še zanesljivejša, če prehitita Klaudia, ki ga ne skrbijo zasede in je vendar nagle jeze. Ta predlog je hladno sprejela, ne iz ljubezni do soproga, ampak da ne bi Silius, povzpevši se na višek, prešuštnice zavrnil in zločina, ki je bil v stiski odobren, potem cenil po njegovi pravi veljavi. Vendar je zahrepenela po zakonu zaradi velike sramote, ki je pri tistih, ki so že vse izgubili, naposled prava slast. In čakala je samo dotlej, ko je Klaudius odpotoval v Ostijo zavoljo nekega žrtvovanja, potem pa je obhajala svatbo z vsemi slovesnimi obredi.

27. Dobro vem, da se bo zdelo kakor bajka, da si je kdo od ljudi, kaj šele designirani konzul, upal tako ravnati v mestu, kjer se vse izve in nič ne zamolči, ter se zvezati s cesarjevo soprogo na vnaprej določeni dan, pritegnivši može, ki naj bi podpisali sklenitev zakona, katerega namen je bil, roditi zakonske otroke, da je ona poslušala molitve poročnih svečnikov, jih po njih ponavljala in žrtvovala bogovom, da sta oba sedela skupaj pri ženitnini, se

poljubljala in objemala ter nazadnje ponoči uživala slasti, ki jih dovoljuje poroka. Toda tu ni nič izmišljeno, kar bi presenetilo bralca, ampak samo to hočem poročati, kar so še slišali starejši ljudje in zapisali.

28. Zaradi tega se je zgrozila cesarjeva hiša, zlasti pa tisti, ki so imeli vpliv in so se bali, če bi se kaj preobrnili; ti so izražali svojo nevoljo ne več skrivaj, temveč kar odkrito: dokler je samo glumač skakal v cesarjevo spalnico<sup>51a</sup>, je bila to sicer sramota, toda do propasti je bilo še daleč, zdaj pa si mladenič plemenitega rodu, lepe postave, bistrega duha in skorajšnji konzul obeta kaj višjega, kajti nobena skrivnost ni, kaj bo sledilo po taki ženitvi. Nedvomno so se bali, če so pomislili, da je Klaudius topoglav in docela v rokah svoje žene, in koliko ljudi je bilo usmrčeno na Mesalinin ukaz. Po drugi strani pa jim je prav cesarjeva omahljivost dajala nekaj upanja, da bi utegnili doseči njeno obsodbo še pred obtožbo, če bi mu prikazali strahoto zločina in ga tako premagali, toda samo v tem je še nevarnost, če bi poslušal njen zagovor in njeno obrambo in bi jih ne hotel slišati, tudi če bi sama priznavala.

29. In najprej so se Kalistus, katerega sem že omenil pri umoru Gaia Cezarja<sup>52</sup>, in Narcisus, ki je povzročil usmrtitev Apia<sup>53</sup>, ter Palas, ki je bil takrat v največji milosti pri cesarju, posvetovali, ali naj bi s prikritimi grožnjami Mesalino odvrnili od ljubezni do Silia, vse drugo pa namenoma prezrli. Potem so to opustili iz strahu, da bi povrh še nje same zadela poguba, Palas iz strahopetnosti, Kalistus zato, ker ga je že prejšnji dvor izučil, da se vpliv doseže prej in bolj zanesljivo s previdnimi kakor pa z ostrimi ukrepi; Narcisus je vztrajal in svoje mnenje samo toliko izpremenil, da se ji ne sme z nobeno besedo pustiti, da bi slutila tožbo in tožitelja; sam pa je prežal na priložnost ter je med dolgim bivanjem ce-

sarja v Ostiji dve priležnici, ki je bil ta na njuno objemanje najbolj navajen, z darili in obljubami in s tem, da jima je pojasnjeval, da bosta imeli nanj še večji vpliv, ko bo padla njegova soproga, pregovoril, da sta prevzeli ovadbo.

30. Ko je bil potem Kalpurnii — tako je bilo ime priležnici — dovoljen dostop k cesarju, da bi z njim na skrivnem govorila, se je vrgla cesarju pred noge in vzkliknila, da se je Mesalina s Siliom poročila; hkrati je vprašala Kleopatru, ki je čakala zraven, ali je o tem slišala in, ko je le-ta potrdila, je cesar zahteval, naj se pokliče Narcisus. Ta je prosil, naj mu cesar odpusti, kar je že minilo, ker mu glede Vetia in Plautia<sup>54</sup> ni nič povedal, in je rekel, da ji tudi zdaj ne bo očitil prešuštev in zahteval, naj vrne palačo in sužnje in ves dvorski sijaj. Naj oni le uživa vse to, ampak vrne naj soprogo in prekliče ženitveno pogodbo. »Ali veš, da si razporočen?« je vprašal. »Kajti Siliovo poroko je videl narod, senat in vojska; če se ne podvizaš, je njen mož gospodar v Mestu.«

31. Tedaj je sklical svoje najodličnejše prijatelje; najprej je poprašal načelnika pri preskrbovanju žita in živeža, Turania, nato Lusio Geto, načelnika pretorijancev. Ko sta le-ta izpovedala, so vsi drugi kakor za stavo vpili, naj gre vendar v tabor<sup>55</sup>, si zagotovi pretorske kohorte in bolj misli na svojo varnost kot na maščevanje. Dejstvo je, da se je Klaudius tako prestrašil, da je večkrat vprašal, ali je še on cesar, ali je Silius še zasebnik. Bilo je sredi jeseni in Mesalina je, še nikoli bolj razuzdana kot zdaj, v svoji palači priredila trgatveno veselico. Stiskalnice so mastile grozdje, teklen je mošt. Zraven so plesale ženske, opasane s kožami kakor žrtvujoče ali besneče bakantke. Sama je z vihrajočimi lasmi vihtela tirz in poleg nje je hodil Silius na koturnih, ovenčan z bršljanom, in stresal glavo, medtem ko je okrog njiju hrumel prešerni ženski zbor. Pravijo, da je Vetius

Valens<sup>56</sup> iz gole objestnosti splezal na zelo visoko drevo in, ko so ga vprašali, kaj vidi, odgovoril: »Strašno nevihto, ki se bliža od Ostije.« Bodisi da je res videl ta pojav ali pa je slučajno izgovorjena beseda postala prerokba.

32. Med tem so prihajale ne samo govorice, ampak tudi sli, ki so poročali, da je Klaudiu vse znano in da je že na poti, pripravljen za maščevanje. Zato sta se razšla, Mesalina v Lukulov park, Silius pa je šel po poslih na forum, da bi prikričal svoj strah. Medtem ko so se drugi razhajali na vse strani, so prišli centurioni in, kjer so koga našli na cesti ali v skrivališču, so ga vklenili. Mesalina pa, čeprav ji je nevarnost vzela vsako razsodnost, se je brž odločila, da pojde naproti in se pokaže svojemu soprogu, s čimer si je že večkrat pomagala, ter poslala ljudi k Britaniku in Oktavii, da naj hitita očetu v naročje. Prosila je tudi Vibidio, najstarejšo med vestalkami, naj gre k najvišjemu svečeniku<sup>57</sup> in prosi za milost. In vtem je, spremljana samo od treh — tako naglo so jo vsi zapustili — peš prepotovala mesto, nato pa na vozu, ki je pobiral nesnago na vrtovih, nadaljevala pot proti Ostii, ne da bi imel kdo usmiljenje z njo, ker so bile njene razuzdanosti prehude.

33. Nič manj ni bil vznemirjen cesar, ker Geti, prefektu pretorijancev, ki se je dal zmerom enako lahko pridobiti za dobro in za slabo, ni preveč zapal. Zategadelj je Narcisus v družbi tistih, ki so se prav istega bali, izjavil, da ni druge rešitve za cesarja, kakor če prenese še tega dne oblast nad vojaki na nekoga izmed osvobodencev, in se sam ponudil, da bo to oblast prevzel. In da ga ne bi med vožnjo v Mesto morda L. Vitelius in Largus Cecina pregovorila, da bi se skesal, je zahteval sedež na istem vozu in prisedel.

34. Potem se je često govorilo, da ni Vitelius ob različnih izjavah cesarja, ki je zdaj grajal sramotna

dejanja svoje soproge, zdaj se spet vračal k mislim na svoj zakon in na nežno mladost svojih otrok, samo vzklikal: »O groza! O zločin!« Narcisus je sicer pritiskal nanj, da bi pojasnil zagonetne besede in povedal po pravici, toda ni mogel doseči, da ne bi zopet dvoumno odgovarjal in bi se Largus Cecina ne ravnal po njem. Že se je pojavila Mesalina in kričala, naj vendar posluša Oktaviino in Britanikovo mater, ko jo je tožnik prekričal, govoreč o Siliu in ženitvi; hkrati je izročil seznam njenih razuzdanosti, da bi odvrnil cesarjev pogled od nje. Ko je kmalu nato stopil v Mesto, bi mu bili naproti privedli skupna otroka, ko bi ne bil Narcisus ukazal, da ju odstranijo. Vibidie ni mogel zavriniti, da ne bi s hudim očitanjem zahtevala, da se soproga ne sme predati smrti, ne da bi jo kdo branil in zagovarjal. Zato je odgovoril, da jo bo cesar zaslišal in ji dal priložnost, da se očisti pregreh; med tem naj devica vestalka gre in opravi svojo sveto dolžnost.

35. Čudo je bilo, da je cesar k vsemu temu molčal, Vitelius pa se je delal, kakor da o ničemer ne ve; vse je verjelo osvobodjencu. Ukazal je odpreti hišo prešuštnika in tja peljati imperatorja. In najprej mu je v veži pokazal kip Siliovega očeta<sup>58</sup>, ki ga je senatov sklep odstranil, kakor vse, kar je bilo prastara rodbinska last Neronov in Drusov in kar je odstopila kot ceno prešuštva. Ko se je imperator nad tem razsrdil in začel groziti, ga je peljal v taborišče, kjer so bili vojaki že zbrani; tem je izpregovoril nekaj besed — vojake je Narcisus že prej na to pripravil. Kohorte so nato zagnale velik krik in zahtevale, naj imenuje krivce in jih kaznuje. Silius, priveden pred sodišče, se ni poskusil braniti in ni prosil za odlog, temveč le za to, da bi se njegova smrt pospešila. Prav tako odločni so bili tudi nekateri odlični rimski vitezi in so zahtevali zase hitro smrt. Ukazal je Titia Prokula, katerega je dal Silius Mesalini za varuha,

Vetia Valenta, ki je vse priznal, Pompeia Urbika in Saufeia Troga odpeljati na morišče kot sokrivce. Tudi Dekria Kalpurniana, poveljnika nočne straže, Sulpicia Rufa, prokuratorja cesarske gladiatorske šole, in senatorja Iunka Vergiliana je zadela ista kazen.

36. Samo pri Mnesteru se je zataknilo, ker si je raztrgal obleko in zavpil, naj cesar kar pogleda brazgotine od udarcev z bičem<sup>60</sup> in se spomni na besedo, s katero ga je izročil Mesalini, da naj se pokori njenim ukazom; drugi so se dali podkupiti ali pa so upali na veliko prihodnost; on je bil h grehu prisiljen; ko bi Silius prišel na oblast, bi ne bil nihče moral prej umreti kakor on. Cesarja so te besede ganile in mu zbudile sočutje; slednjič so ga osvobodenci pregovarjali, naj po usmrtitvi toliko odličnih mož ne prizanese igralcu; ali je prostovoljno ali prisiljen tako hudo grešil, je vseeno. Niti zagovor rimskega viteza Traula Montana ni bil sprejet. Tega skromnega, a nenavadno lepega mladeniča je Mesalina sama poklicala k sebi in ga takoj po eni noči odgnala, ker je enako hrepenela po razuzdani ljubezni, kakor se je je hitro naveličala. Suiliu Cesoninu in Plautiu Lateranu se je smrt spregledala; temu zaradi velikih zaslug njegovega strica<sup>61</sup>; Cesonina je rešila njegova pokvarjenost, češ da se je dal v tisti ostudni družbi zlorabiti kot ženska.

37. Med tem je Mesalina životarila v Lukulovem parku in sestavljala prošnjo; pri tem je nekoliko upala, včasih pa jo je lomila jeza; tako ošabna je bila še v zadnjih trenutkih. In ko bi ne bil Narcisus pospešil njene usmrtitve, bi bila poguba zadela njene ga tožnika. Kajti ko se je Klaudius vrnil domov in ga je razkošna gostija umirila, je ukazal, ko ga je vino razgrelo, iti in nesrečnici — to besedo je baje rabil — sporočiti, naj naslednji dan pride, da se bo zagovarjala. Ko so to slišali in opazili, da se njegova jeza ohlaja, da se mu vrača ljubezen, ter so se bali,

če bi odlašali, bližnje noči in spomina na zakonsko spalnico, je Narcisus planil ven ter rekel centurionom in tribunu, ki je imel službo, naj izvršijo usmrtitev, češ da tako ukazuje cesar. Za paznika in izvršitelja je bil izmed osvobodencev določen Euodus. Le-ta je takoj pohitel v park in jo našel ležečo na tleh; zraven nje je sedela njena mati Lepida<sup>62</sup>, ki takrat, ko je hčerka živela v sreči, ni bila z njo složna, zdaj pa jo je njena nesreča tako omehčala, da ji je svetovala, naj ne čaka na morilca, kajti njeno življenje se je izteklo in ji ne preostaja nič drugega, kakor da si poišče spodobno smrt. Toda v njeni s pohotnostjo in razuzdanostjo izprijeni duši ni bilo nič plemenitega več; solze je pretakala in zaman tožila, ko sta prišleca s silo ulomila vrata in je pred njo stal tribun molčé, osvobojenec pa jo je nizkotno zmerjal.

38. Zdaj je šele spoznala svojo usodo in vzela bodalo, katero si je zaman in s tresočo se roko postavljala zdaj na grlo, zdaj na prsi, dokler je ni tribun prebodel. Truplo je prepustil materi. Klaudiu, ki se je še gostil, je sporočil, da je Mesalina umrla, ne da bi določno povedal, ali od lastne ali od tuje roke. Tudi cesar ni vprašal, ampak je zahteval čašo ter jedel naprej kakor ponavadi. Niti v naslednjih dneh ni pokazal sovraštva, ne veselja, ne jeze, ne žalosti, sploh nobenega človeškega občutja, niti takrat, če je zagledal vse vesele tožnike, niti ko je videl žalujoča otroka. Njegovi pozabi je pomagal še senat s sklepom, da se morajo njeno ime in njene podobe odstraniti z zasebnih in javnih prostorov. Narcisu so bile priznane insignije kvesture, malenkost za njegovo objestnost, ker si je domišljjal, da je storil več kot Palas in Kalistus. Dejanje je bilo res častno, a po posledicah, za mnoge usodnih, strašno.

D V A N A J S T A   K N J I G A

(LETA 48 DO 54 PO N. Š.)